Vysoká škola ekonomická v Praze
Fakulta mezinárodních vztahů
Hlavní specializace: Mezinárodní politika a diplomacie

Proměny zahraniční politiky Spolkové republiky Německo od roku 1990 do současnosti

Vypracovala: Bc. Hana Benedová
Vedoucí diplomové práce: doc. PhDr. Jaroslav Šauer, CSc.

Prohlášení:

Prohlašuji, že diplomovou práci na téma

„Proměny zahraniční politiky Spolkové republiky Německo od roku 1990 do současnosti“

jsem vypracovala samostatně. Použitou literaturu a podkladové materiály uvádím v odkazech a přiloženém seznamu literatury.

V Praze dne 14. prosince 2008

Na tomto místě bych chtěla poděkovat doc. PhDr. Jaroslavu Šauerovi, CSc. za odborné vedení mé diplomové práce, cenné rady a připomínky. Děkuji rovněž své rodině - za trpělivost a tichou podporu.

OBSAH

1. Úvod 1
2. Aktéři zahraniční politiky 3
3. Zahraniční politika v období studené války 6
4. Znovusjednocení Německa 8
5. Vybraná témata Zahraniční politiky vlády Helmuta kohla 10
   5.1 Nové podmínky 10
   5.2 Dopad sjednocení na zahraniční politiku 11
   5.3 Hlavní linie zahraniční politiky 12
      5.3.1 Evropská integrace 12
      5.3.2 Vztahy se zeměmi střední a východní Evropy 15
      5.3.3 Vztahy k Sovětskému svazu a Ruské federaci 16
      5.3.4 Vztahy ke Spojeným státům americkým 17
      5.3.5 Spolupráce v rámci Organizace spojených národů 18
   5.4 Zahraniční politika v řešení vybraných krizových situací 19
      5.4.1 Druhá válka v zálivu 20
      5.4.2 Válka v Jugoslávii 21
      5.4.3 Nasazení bundeswehru mimo území členských států NATO 22
   5.5 Vývoj politické situace 23
6. Vybraná témata Zahraniční politiky vlády Gerharda Schrödera 24
   6.1 Změna politické moci 24
   6.2 Hlavní linie zahraniční politiky 26
      6.2.1 Evropská integrace 26
      6.2.2 Vztahy k Ruské federaci 31
      6.2.3 Obchodní vztahy s Čínskou lidovou republikou 32
      6.2.4 Spolupráce v rámci Organizace spojených národů 33
   6.3 Zahraniční politika v řešení vybraných krizových situací 35
      6.3.1 Válka v Kosovu 35
      6.3.2 Konflikt v Makedonii 37
      6.3.3 Palestinsko-izraelský konflikt 38
      6.3.4 11. září 2001 39
      6.3.5 Válka v Afghánistánu 40
      6.3.6 Válka v Iráku s důrazem na vztahy ke Spojeným státům americkým 41
   6.4 Vývoj vnitropolitické situace 44
7. Vybraná témata Zahraniční politiky vlády angely merkelové 45
   7.1 Změna politické moci 45
   7.2 Hlavní linie zahraniční politiky 46
      7.2.1 Evropská integrace 46
      7.2.2 Vztahy ke Spojeným státům americkým 51
      7.2.3 Vztahy k Ruské federaci 54
   7.3 Zahraniční politika v řešení vybraných krizových situací 56
      7.3.1 Íránský jaderný program 56
      7.3.2 Pokračováni mise v Afghánistánu 58
      7.3.3 Konflikt na Kavkaze 60
8. Závěr 63
9. Seznam literatury 64

1. ÚVOD

Jistě není třeba podtrhovat důležitost Spolkové republiky Německo pro ostatní země evropského prostoru a pro proces evropské integrace, jež z ní činí velmi zajímavý předmět studia. Díky specifickému vývoji v poválečném období získala její zahraniční politika jisté charakteristické rysy, které se v takové míře neprojevovaly u žádného jiného státu, vyvíjejícího se „normální“ cestou. Přelomovým bodem se stalo znovusjednocení, jež postavilo Německo před problematiku hledání a určování své nové pozice v evropském a světovém rámci. Následné proměny zahraniční politiky, vycházející se zmíněných speciálních okolností, jsou tématem této práce. Smyslem je nejen zhodnotit, které rysy a orientace zahraniční politiky uplynulých osmnácti let se vyznačovaly spíše kontinuitou a které prošly změnou, ale také vytvořit obraz o nové roli Německa v mezinárodních vztazích.

Prvním krokem je nastínění úlohy aktérů zahraniční politiky v Německu, tedy především spolkové vlády, parlamentu, spolkových zemí a prezidenta, které prozrazuje rozložení moci při tvorbě zahraničně-politických koncepcí a rozhodnutí. Dále je pro posouzení kontinuity či změn nutné alespoň krátce zmínit hlavní směry orientace Německa v onom předcházejícím období, jež je tak velmi ovlivnilo, tedy v době studené války. Výchozím bodem je však znovusjednocení obou německých států, navracející zemi její plnou mezinárodněprávní subjektivitu a předznamenávající zahájení další fáze jejího vývoje.

Samotné hodnocení následných událostí probíhá na základě periodizace do tří hlavních celků, a to z hlediska osobnosti stojící v čele vlády - spolkového kancléře. Práce je tak s ohledem na splnění cíle členěna chronologicky a nejprve popisuje zahraniční politiku vlády Helmuta Kohla od sjednocení do roku 1998, navazuje politikou vlády Gerharda

Schrödera od roku 1998 do roku 2005 a v poslední kapitole zmiňuje zahraničně-politickou činnost vlády Angely Merkelové od roku 2005 až do současnosti.

Z důvodu komplexnosti cíle se práce soustředí pouze na vybraná témata zahraniční politiky a jiná zmiňuje jen okrajově. Důraz klade především na tradiční pilíře německé politiky - na evropskou integraci, v rámci ní mimo jiné na vztahy s Francií, a na transatlantickou spolupráci. Zabývá se též oblastí střední a východní Evropy, zde především Ruskou federací. Konečná část každé ze tří hlavních kapitol je vždy věnována aktuálním konfliktům, sleduje reakci zahraniční politiky na ně a snaží se tak doplnit celkovou představu o proměnách zahraniční politiky Spolkové republiky Německo od roku 1990 do současnosti.

2. AKTÉŘI ZAHRANIČNÍ POLITIKY

Zahraniční politika Spolkové republiky Německo je omezována určitými vnějšími, ale především vnitřními faktory. Velká řada vnějších omezení byla totiž odstraněna procesem znovusjednocení země. Přetrvala ta, jež jsou dána geostrategickou situací, ukotvením v mezinárodní ekonomice a v mezinárodních vztazích a v neposlední řadě i spojeneckými a integračními závazky. Vnitřní faktory, mezi které patří zejména institucionální pluralita a vysoký stupeň decentralizace moci, sjednocení příliš neovlivnilo.[1] Následující odstavce přináší výčtem nejdůležitějších aktérů zahraniční politiky bližší pohled na tento její vnitřní rámec.

Směřování a provádění zahraniční politiky náleží primárně **spolkové vládě**, sestávající z kancléře a ministrů. Rozhodnutí Spolkového ústavního soudu z roku 1984 ve věci rozmisťování jaderných zbraní stanovuje, že institucionálně a trvale disponuje personálními, věcnými a organizačními prostředky v odpovídající míře, které umožňují plynule a náležitým způsobem reagovat na změny zahraničního prostředí, pouze vláda.[2] V praxi pak vláda většinou schvaluje pouze záležitosti, které již úspěšně prošly některým z kabinetních výborů.[3] Pro vývoj zahraniční politiky je nesmírně důležitá osobnost kancléře. Základní zákon Spolkové republiky Německo jeho úlohu definuje takto: „Spolkový kancléř určuje směrnice politiky a nese za to zodpovědnost.“[4] O pozici ministrů následně říká: „V rámci těchto směrnic řídí každý spolkový ministr svou oblast

[1] HANDL, V. Německý multilateralismus a vztahy k státům visegrádské skupiny. Mezinárodní vztahy, 2003, č. 1, strana 5-27.

[2] Bundesverfassungsgericht 68, 1.: C II., odstavec 145. Dostupné z adresy <http://www.servat.unibe.ch/law/dfr/bv068001.html#Rn002>. [cit. 10. prosince 2007].

[3] V současnosti je jediným existujícím vládním výborem, který se primárně zabývá zahraničně-politickými otázkami, tzv. Spolková bezpečnostní rada (Bundessicherheitsrat). Jejími členy jsou spolkový kancléř, ministr zahraničních věcí, obrany, vnitra, spravedlnosti, financí, ministr pro ekonomiku a práci, hospodářskou spolupráci a rozvoj a vedoucí Úřadu spolkového kancléře.

[4] Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland, ze 23.5. 1949, článek 65. Dostupné z adresy <http://dejure.org/gesetze/GG/65.html>. [cit. 10. prosince 2007].

působnosti samostatně a na vlastní zodpovědnost.“[5] Z toho vyplývá výjimečné postavení, jež kancléř v systému zaujímá.

Německý parlament, tedy **Spolkový sněm** (Bundestag) a **Spolková rada** (Bundesrat), hraje v zahraniční politice podřízenou roli a jeho činnost je většinou omezena na schvalování nebo odmítání iniciativ a návrhů vlády. Přesto mu v této oblasti náleží některé důležité pravomoci, jako je schvalování mezinárodních smluv, změn smluvních základů Evropské unie, nebo nasazování ozbrojených sil v zahraničí. Spolkový sněm rozhoduje každý rok o rozpočtovém zákonu a podílí se tak na utváření politických priorit. Díky této skutečnosti se přímo účastní přerozdělování finančních zdrojů a může ovlivnit výši prostředků plynoucí do resortu zahraničí politiky.

Jednotlivé **spolkové země** participují na zahraniční politice prostřednictvím Spolkové rady. Kromě aktivit v radě vyvíjí státy i další činnost obrácenou směrem k zahraničním subjektům. Pro podobné, více či méně formálně upravené mezinárodní vztahy regionálních jednotek, se vžil pojem paradiplomacie. V rámci ní byl ustaven tzv. Výbor regionů (Committee of Regions), který je zakotven i v Maastrichtské smlouvě a který vytváří další platformu k samostatnému prosazování zájmů v Evropském měřítku. Například Bavorsko dlouhodobě úzce spolupracuje s rakouskými spolkovými zeměmi, švýcarskými kantony a italskými regiony v Pracovním sdružení alpských států. Jejich jednání probíhají na poli kultury a vzdělávání, dopravy, životního prostředí, územního plánování, zemědělství, hospodářství a práce.[6]

Spolkový prezident je v souladu s odstavcem 1., článku 59 Základního zákona výhradním mezinárodněprávním zástupcem Spolkové republiky Německo.[7] Ratifikuje

[5] Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland, ze 23.5. 1949, článek 65. Dostupné z adresy <http://dejure.org/gesetze/GG/65.html>. [cit. 10. prosince 2007].
[6] Informace o této spolupráci čerpány z internetové stránky sdružení, která je k nalezení na adrese <http://www.argealp.org/>. [8.12. 2007].
[7] Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland, ze 23.5. 1949, článek 59, odstavec 1. Dostupné z adresy <http://dejure.org/gesetze/GG/59.html>. [cit. 10. prosince 2007].

právní předpisy k mezinárodněprávním smlouvám a tím je uvádí v platnost, vykonává státní návštěvy v zahraničí a přijímá pověřovací listiny cizích vyslanců a velvyslanců. Jeho povinnosti jsou však jen formální a reprezentační povahy, nemá žádné vlastní iniciační či rozhodovací pravomoci. Ve svých veřejných zahraničních projevech je vázán oficiální vládní politikou.

Celkově se okruh politických hráčů, disponujících formálními i neformálními prostředky k ovlivňování rozhodovacího procesu v rámci spolkové republiky, v uplynulých desetiletích kontinuálně rozšiřoval. Zatímco v padesátých letech 20. století byl systém výhradně orientován na osobu kancléře, dnes jej stále více ovlivňují i spolková ministerstva, parlament, politické strany a početné zájmové skupiny.

3. ZAHRANIČNÍ POLITIKA V OBDOBÍ STUDENÉ VÁLKY

Jelikož se práce zabývá proměnami zahraniční politiky, je jistě účelné alespoň krátce pojednat o rysech charakteristických pro Spolkovou republiku Německo v průběhu studené války.

Pro zahraniční politiku v tomto období je typická **prozápadní orientace**, která byla prosazována prvním poválečným kancléřem Konradem Adenauerem od 50. let dvacátého století. Tento krok znamenal změnu oproti situaci před druhou světovou válkou, kdy Německo, využívající své výhodné polohy v centru Evropy, často maximalizovalo svůj vliv a nezávislost tím, že dle situace uzavíralo koalice střídavě s Východem nebo Západem. Projevem této orientace byla účast země ve všech hlavních západoevropských a severoatlantických aliancích a regionálních organizacích, především v Evropském společenství a NATO. Později byla tato tendence doplněna o **Ostpolitik**, východní politiku, Willyho Brandta. Tu nelze považovat za alternativu nastolené prozápadní cesty, protože byla umožněna právě pevným ukotvením Německa v západním systému, bez něhož by u západních partnerů vyvolala ostré reakce a nedůvěru.[8]

Dalším významným rysem zahraniční politiky byla její silná **multilaterální orientace**. Obnášela ochotu postoupit rozhodovací kompetence státu na mezinárodní či nadnárodní organizace, jako například Evropské společenství, a rovněž zahrnovala vzdání se samostatných iniciativ v důležitých zahraničně-politických záležitostech ve prospěch společného postupu všech spojeneckých států. Je samozřejmé, že tento krok přenosu

[8] GAREIS, S. B. Deutschlands Außen- und Sicherheitspolitik. Verlag Barbara Budrich, Opladen & Farmington Hills, 2006, strana 49-64.

suverenity, kterou vlastně plně nemělo, byl pro okupované Německo mnohem snazší než pro jiné velké evropské státy. Obdobně postup v souladu s ostatními zeměmi v klíčových otázkách mezinárodních vztahů minimalizoval riziko obnovení kolektivních snah o diplomatickou izolaci Německa. Multilaterální politika byla rozšířena o dva velmi důležité dvoustranné vztahy, a to se Spojenými státy americkými a s Francií. Německo-americké přátelství bylo z německé strany motivováno především vědomím, že pouze Spojené státy jsou schopny garantovat vojenskou bezpečnost Německa tváří v tvář komunistickému bloku. Osa Paříž-Bonn přinesla mnoho pozitivního hlavně v ohledu na evropský integrační proces.

Neodmyslitelnou součástí zahraniční politiky Německa se v druhé polovině dvacátého století rovněž stal její **civilní charakter**. Status Spolkové republiky jako civilní mocnosti znamenal zřeknutí se vojenské síly ve funkci nástroje k urovnávání konfliktů jak uvnitř, tak i mezi státy. K jejímu použití může dojít jen při úplném vyčerpání nevojenských možností zvládnutí krizových situací. Tento princip byl ukotven i v Základním zákoně pomocí článku zakazujícího útočnou válku.[9]

Všechny výše zmíněné principy se v průběhu času staly nedílnou součástí německé politické kultury.

[9] Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland, ze 23.5. 1949, článek 26, odstavec 1. Dostupné z adresy <http://dejure.org/gesetze/GG/26.html>. [cit. 12. července 2008].

4. ZNOVUSJEDNOCENÍ NĚMECKA

Rozkladem sovětského bloku, kolapsem režimu Sjednocené socialistické strany Německa (SED) v Německé demokratické republice a pádem berlínské zdi se Německu na přelomu let 1989 a 1990 otevřela cesta k mírovému znovusjednocení v podmínkách nově se formující Evropy. Napomohla mu i skutečnost, že Spolková republika nezměnila v žádném časovém okamžiku svůj ideový ani právní postoj k ústavně zakotvenému požadavku na znovusjednocení obou německých států, což výrazně urychlilo a ulehčilo přičlenění pěti obnovených zemí, dřívějších součástí NDR, na základě bilaterálně sjednaných smluv s odvoláním na článek 23 Základního zákona do spolku.[10]

Ke sjednocení Německa by ovšem nemohlo dojít bez souhlasu čtyř velmocí, vítězů druhé světové války. Dle očekávání zaujal k tomuto vývoji velmi negativní stanovisko Sovětský svaz, jehož představitelé si ale na druhou stranu také uvědomovali, že nastalý vývoj událostí nemůže být už zastaven. V první fázi nesmiřitelné stanovisko Michaila Gorbačova se postupem času začalo měnit, až nakonec zcela přistoupil na sjednocení Německa prováděné v duchu prozápadní varianty. Ani vedení NDR neprojevilo přílišnou ochotu při procesu spolupracovat. Pro sousední Polsko se stalo ústředním problémem mezinárodněprávní uznání hraniční linie na řekách Odře a Nise. Rovněž reakce řady spojenců byly zpočátku zdrženlivé až odmítavé. Zejména francouzský prezident François Mitterand a britská premiérka Margaret Thatcherová vyjádřili pochyby o tempu sjednocovacího procesu. Byli znepokojeni vidinou silnějšího Německa, schopného lépe prosazovat své zájmy vůči evropským partnerům. Kancléře

[10] GAREIS, S. B. Deutschlands Außen- und Sicherheitspolitik. Verlag Barbara Budrich, Opladen & Farmington Hills, 2006, strana 66.

Helmuta Kohla stálo mnoho úsilí rozptýlit obavy spojenců a přesvědčit je, že sjednocení poskytne nové podněty evropskému integračnímu procesu.

Jednoznačné podpory se Německu dostalo ze strany Spojených států, jež měly velký podíl na podobě diplomatických jednání, garantující ve „formuli 2+4“ rovnoprávné postavení oběma německým státům, a dále na prosazování principu plné suverenity sjednoceného Německa, principu členství SRN v NATO a využití příznivého okamžiku přelomových let 1989 a 1990.[11] Hlavně vyřešení otázky setrvání sjednoceného Německa v NATO, ostře kontrastující s představami SSSR, vyžadovalo mnoho úsilí. Změny sovětského stanoviska se podařilo dosáhnout především dohodou o zvláštním vojenském statutu pro území bývalé NDR a příslibem německé finanční pomoci.

Klíčovou smlouvou pro mezinárodní úpravu sjednocení se stala Smlouva o konečném uspořádání ve vztahu k Německu, přijatá na závěrečném jednání 2+4. Německo se v ní mimo jiné zavázalo k trvale mírumilovné politice, souhlasilo se zákazem výroby a disponování zbraněmi hromadného ničení typu ABC a limitem počtu mužů v ozbrojených silách, stanoveným na 370 tisíc.[12]

Slavnostním dovršením aktu sjednocení dne 3. října 1990, kdy vstoupila v platnost Státní smlouva o sjednocení, byla plně obnovena mezinárodněprávní suverenita Německa. Neexistovala již žádná výhradní práva vítězných mocností, která by musela být brána v úvahu, a tak došlo k odstranění všech omezení pro jeho plné uplatnění v mezinárodně politické sféře.

[11] MORAVCOVÁ, D. - PLECHANOVOVÁ, B. - KREIDL, J. Evropská politika sjednoceného Německa 1990-1999. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 2000, strana 13.
[12] ŠAUER, J. Německá otázka v evropské politice. Praha: VŠE, Nakladatelství Oeconomica, 2005, strana 117.

5. VYBRANÁ TÉMATA ZAHRANIČNÍ POLITIKY VLÁDY HELMUTA KOHLA

„Z německé půdy musí v budoucnu vycházet už jen mír –
– to je cíl naší pospolitosti!“[13]

5.1 Nové podmínky

Situace, ve které se ocitlo znovusjednocené Německo, se podstatně lišila od podmínek předchozích desetiletí. Z geopolitického pohledu je významná hlavně změna počtu obyvatel - došlo k jeho nárůstu téměř o jednu čtvrtinu - a rozšíření území z 248 000 na 357 000 km^2, což do budoucna předpovídalo nárůst mocenského potenciálu. Bylo jasné, že nejprve musí země zvládnout složitý proces vnitřní transformace, nicméně jen málokdo byl na pochybách, že brzy dojde ke zformování nového politického centra Evropy. Sjednocením Německa bylo odstraněno jedno z nejnebezpečnějších ohnisek napětí světové politiky od roku 1945. Jeho území přestalo být shromaždištěm vojsk a potenciálním místem střetu mezi mocenskými bloky. Vždyť během studené války zde bylo rozmístěno kolem 1,5 milionu vojáků.[14] Nyní Německo sousedilo pouze se spřátelenými státy a udávalo nový trend mezinárodního odzbrojování.

Podporu obyvatelstva uskutečněné cestě sjednocení potvrdily první celoněmecké volby do Spolkového sněmu, které proběhly 2. prosince 1990, neboť dosavadní vládní koalice CDU/CSU a FDP získala téměř 55% hlasů.[15]

[13] KOHL, H. Projev před Frauenkirche v Drážďanech, 19. prosince 1989. Dostupné z adresy <http://www.2plus4.de/chronik.php3?date_value=19.12.89+-20.&sort=001-007>. [cit. 3. prosince 2008].
[14] HACKE, CH. Die Außenpolitik der Bundesrepublik Deutschland. Von Konrad Adenauer bis Gerhard Schröder. Berlín: Ullstein Buchverlage GmbH, 2004, strana 382.
[15] MORAVCOVÁ, D. - PLECHANOVOVÁ, B. - KREIDL, J. Evropská politika sjednoceného Německa 1990-1999. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 2000, strana 31.

5.2 Dopad sjednocení na zahraniční politiku

V souvislosti s výše popsanými okolnostmi přirozeně vyvstala otázka, kudy se bude zahraniční politika sjednoceného státu ubírat. Nejednalo se však ani tak o diskusi o možnosti proměny tradičních zásad, na kterých je politika vystavěna, ale spíše o nutnosti nově definovat pozici Německa tak, aby odpovídala změnám v Evropě a v celém mezinárodním systému.

Z formulace priorit zahraniční politiky spolkové vlády pod vedením Helmuta Kohla bylo patrné, že tradiční zásady zůstanou zachovány a že politickým heslem se stane kontinuita. Mezi tyto priority se řadilo:

1. úsilí o transformaci a stabilizaci oblasti střední a východní Evropy, s hlavním důrazem na vztahy k Rusku a Polsku,
2. prohloubení a rozšíření evropské integrace, přičemž Německo spolu s Francií představovalo motor tohoto procesu,
3. upevňování německo-americké spolupráce s cílem podporovat zájem a účast USA na dění v Evropě,
4. prohlubování svobodného trhu a obchodu podmíněných závislostí na exportním zdroji ekonomického rozvoje Německa,
5. účinné fungování Německa v mezinárodních organizacích, přičemž důraz byl kladen hlavně na OSN, kde by se Německo rádo stalo stálým členem Rady Bezpečnosti,
6. péče o trvale udržitelné životní prostředí a aktivní účast na mezinárodních dohodách v této oblasti.[16]

[16] ŠAUER, J. Německá otázka v evropské politice. Praha: VŠE, Nakladatelství Oeconomica, 2005, strana 126-127 a HACKE, CH. Die Außenpolitik der Bundesrepublik Deutschland. Von Konrad Adenauer bis Gerhard Schröder. Berlín: Ullstein Buchverlage GmbH, 2004, strana 427.

Co se vymezení nového statutu Německa a důsledků, jež pro něj plynou ze získání plné suverenity, týče, byla zahraniční politika postavena před problém volby mezi kontinuitou politiky dobrovolného omezování v oblasti bezpečnostní a nutností převzít aktivnější úlohu a větší odpovědnost v mezinárodních vztazích. Paradoxně vyústilo znovusjednocení zpočátku v posílení rysu zdrženlivosti a k minimální účasti nyní již plně suverénního národního státu na mezinárodních událostech.[17]

5.3 Hlavní linie zahraniční politiky

5.3.1 Evropská integrace

Jak již bylo řečeno dříve, řadila se evropská integrace mezi klíčové otázky zahraniční politiky. Velký důraz byl kladen na urychlení integrace evropské společnosti a rozvoj Evropské unie. V projevu před 45. valným shromážděním Organizace spojených národů 26. září 1990 v New Yorku prohlásil tehdejší německý ministr zahraničních věcí Hans-Dietrich Genscher, že nikdy dříve nebylo tak patrné, jak velmi je osud Němců svázán s osudem Evropy. Jednota Německa je podle něj krokem k jednotě Evropy. Dále zdůraznil, že Evropa nesmí již nikdy být rozdělena kvůli odlišným hospodářským trendům aplikovaným jednotlivými zeměmi a že musí být zabráněno navrácení jakýchkoliv nacionalistických tendencí. Svůj postoj vyjádřil výrokem nechceme německou Evropu, ale evropské Německo.[18]

Ochota k dalšímu prohlubování integrace a rovněž k přenosu práv na orgány evropského společenství byla prezentována i Helmutem Kohlem. Počátkem roku 1992 hovořil dokonce o perspektivě vytvoření tzv. Spojených států evropských, pro které

[17] MORAVCOVÁ, D. - PLECHANOVOVÁ, B. - KREIDL, J. Evropská politika sjednoceného Německa 1990-1999. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 2000, strana 44-51.
[18] Auszüge aus den Reden vor den Generalversammlungen der Vereinten Nationen der Jahre 1974 bis 1991. Dostupné z <http://www.genscher.de/16921.html>. [cit. 19. července 2008].

bude Maastrichtská smlouva představovat novou, rozhodující etapu.[19] Od tohoto názoru se však v následujících letech stále více distancoval, což mělo jistě souvislost s obecně rostoucím euroskepticismem a strachem obyvatelstva z postupné ztráty národní identity.

Z hlediska evropské integrace jsou vztahy s málokterou zemí pro Německo tak důležité, jako vztahy s **Francií**. Po dlouhé době vzájemné nevraživosti přineslo německo-francouzské sblížení na počátku padesátých let dvacátého století zahájení evropského integračního procesu, který se posléze stal základem pro pokračující usmiřování mezi oběma zeměmi. Přátelská kooperace mezi Německem a Francií, smluvně zakotvená v Elysejské smlouvě z roku 1963, se vyvinula v motor integračního procesu, ačkoliv motivy a cíle obou byly a stále jsou veskrze rozdílné.

Pro Francii přinesl rok 1990 společně s uzavřením smlouvy 2+4 ztrátu práv vítězné mocnosti ve vztahu k Německu a pokles jeho významu jako evropské velmoci.[20] Pro Německo znamenalo znovunabytí suverenity výrazné rozšíření jeho vyjednávacího prostoru jak směrem na Západ, tak i na Východ, a také způsobilo posun moci v německo-francouzském partnerství v jeho prospěch. Nejen tato skutečnost, ale i změna vlády ve Francii, vedla v průběhu devadesátých let k postupnému ochlazení vzájemných vztahů. Stačí se podívat na průběh jednání a výsledek summitů a konferencí Evropské unie v 90. letech a je patrné, že se zde již nedá hovořit o dynamickém německo-francouzském tandemu, jež společně pracuje na prohloubení integrace.

Posledním významným krokem směrem k prohloubení integrace v tomto období bylo patrně prosazení společné iniciativy Helmuta Kohla a Françoise Mitteranda o realizaci

[19] KOHL, H. Rede am 3. April 1992 in Königswinter vor dem Berteslmann Forum. Europäische Politische Zusammenarbeit auf dem Weg zu einer Gemeinsamen Außen- und Sicherheitspolitik. Bonn: Auswärtiges Amt, 1992, strana 444. V: JÄGER, T. – HÖSE, A. – OPPERMANN, K. Deutsche Außenpolitik. Sicherheit, Wohlfart, Institutionen und Normen. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2007, strana 473.

[20] MORAVCOVÁ, D. - PLECHANOVOVÁ, B. - KREIDL, J. Evropská politika sjednoceného Německa 1990-1999. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 2000, strana 65.

hospodářské a měnové unie a politické unie, vedoucí k podpisu Maastrichtské smlouvy. Samotný proces vyjednávání smlouvy pak byl výsledkem kompromisu mezi německým a francouzským přístupem k prohloubení integrace. Zatímco Německo projevovalo v této době vstřícnost zejména v otázkách bezpečnostní a zahraniční politiky a nebylo příliš nadšeno z toho, že by se mělo vzdát své silné marky, kladla naopak Francie spíše důraz na vytvoření společné evropské měny.[21] Spolková republika byla nicméně připravena k jistým ústupkům vůči Paříži, pokud povedou k dosažení cíle evropské politické unie.[22]

Je pochopitelné, že formování měnové unie se neobešlo bez ostrých výměn názorů. Francie se od samého počátku cítila být pod tlakem Německa a naopak pro Kohlovu vládu byla vyjednávání o podobě měnové unie velkým úspěchem. V Maastrichtské smlouvě zakotvený statut Evropské centrální banky odpovídal modelu nezávislé Německé spolkové banky a za sídlo ECB byl zvolen Frankfurt nad Mohanem. Navíc bylo jméno společné měny ECU v souladu s německým přáním změněno na EURO. Rovněž Pakt stability a růstu, vyhotovený na zasedání Evropské rady v Dublinu v roce 1996, vyhovoval plánům Německa. Především konvergenční kriteria neměla být plněna dynamicky, jak to žádala Francie, nýbrž úplně přesně, tzn. nepřesahovat stanovenou procentní hranici.[23]

[21] MORAVCOVÁ, D. - PLECHANOVOVÁ, B. - KREIDL, J. Evropská politika sjednoceného Německa 1990-1999. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 2000, strana 38-41.

[22] HAFTENDORN, H. – KOLKMANN, M. German Policy in a Strategic Triangle: Berlin, Paris, Washington ... and What about London? Cambridge Review of International Affairs, 2004, svazek 17, č.3, strana 467-480. Dostupné z databáze EBSCO <http://web.ebscohost.com/ehost/pdf?vid=5&hid=7&sid=9f0ea732-758f-41c7-ab46-9417b509c502%40sessionmgr8>. [cit. 27. července 2008].

[23] GUÉROT, U. Die Bedeutung der deutsch-französischen Kooperation für den europäischen Integrationsprozess. Aus Politik und Zeitgeschichte, 2003, č. B 3-4, strana 14-20. Dostupné z <http://www.bpb.de/files/7YKON8.pdf>. [cit. 27. července 2008].

5.3.2 Vztahy se zeměmi střední a východní Evropy

Jistý rozdíl je patrný oproti dřívějšímu pojetí **Ostpolitik**, která před rokem 1990 přednostně sloužila k uvolnění a překlenutí ideologických protikladů. Nyní se pro její uplatnění otevřely nové možnosti, ale i nová rizika. Jejím cílem se stala snaha o stabilizaci a přeměnu střední a východní Evropy a velký důraz byl přitom kladen na vztahy k Polsku a hlavně k Rusku, kterým je věnována následující podkapitola.

Státům v tomto regionu byla poskytnuta technická, organizační, poradenská i finanční pomoc při jejich vnitřní transformaci. Tato pomoc probíhala jak na základě bilaterálním, tak i na základě multilaterálním prostřednictvím mezinárodních organizací. Z hlediska dvoustranné spolupráce hrálo největší roli poskytování úvěrů. Tím vlastně docházelo k růstu zadlužení jednotlivých zemí - do jaké míry pozitivně či negativně byl následně ovlivněn transformační proces záviselo na použití získaných dodatečných zdrojů. Do bilaterální pomoci může být zahrnuto i odpuštění polského dluhu z počátku devadesátých let.[24] Do multilaterální oblasti spadá například pomoc v rámci programu PHARE, do jehož rozpočtu nejvíce přispívalo právě Německo.

Díky silné německé podpoře a vlastně z německé iniciativy byly rovněž zahájeny rozhovory o integraci vybraných zemí střední a východní Evropy do systému Evropského společenství, později Evropské unie. Již v roce 1991 se vláda Helmuta Kohla zasloužila o uvolnění obchodních omezení pro kandidátské země Polsko, Maďarsko a Československo a vytvořila tak cestu k vytvoření skutečné zóny volného obchodu. Helmut Kohl se stal téměř mluvčím nových mladých demokracií střední a východní Evropy, z nichž mnohé považovaly Německo za svou bránu do Evropské unie.

[24] MARTENS, E. Schuldenerlaß für Polen. Die Zeit, 22. března 1991, číslo 13. Dostupné z <http://www.zeit.de/1991/13/Vorbild-fuer-die-Aermsten >. [cit. 27. července 2008].

5.3.3 Vztahy k Sovětskému svazu a Ruské federaci

Ve vztahu k Sovětskému svazu Helmutu Kohlovi velmi záleželo na tom, aby bylo zamezeno násilným převratům, hrozícím při rozpadu velkých systémů, jež by mohly destabilizovat celý region. Se sovětským vedením vždy jednal s úctou a v jeho postoji byla patrná i vděčnost za konečný souhlas se znovusjednocením Německa. Spolková republika také investovala značné finanční prostředky do transformačního procesu Ruska, do demokratizace země a do přeměny jejího hospodářského systému.[25]

Nejprve však bylo nutné položit základy novému vztahu, k čemuž přispěla řada smluv uzavřených na státní úrovni od roku 1990. Nejvýznamnější byla Smlouva o dobrém sousedství, partnerství a spolupráci, dále o přechodných opatřeních, o spolupráci v hospodářství, průmyslu, vědě a technice a o pobytu a odsunu vojsk. V poslední zmiňované, z 9. října 1990, se Německo zavázalo, že přispěje na další pobyt a odchod sovětských vojsk a nakonec i na výstavbu bytů v Sovětském svazu pro vojáky částkou 13,5 miliardy marek.[26]

Postupně se významným stabilizačním prvkem v německo-ruské spolupráci stal přátelský vztah mezi kancléřem Kohlem a prezidentem Jelcinem, jenž také napomohl překonat vyvstalé krizové situace, jako například neshody v souvislosti v válkou v Čečensku v polovině 90. let. Kancléř se soustředil na zapojení Ruska do západní politiky a podnikal i kroky k zohlednění jeho zájmů při plánovaném rozšiřování NATO a Evropské unie. Spolu s ministrem zahraničních věcí Klausem Kinkelem a ministrem obrany Volkerem Rühem se snažil u západních spojenců prosadit větší vzájemnou kooperaci, a to nejen v oblasti obranné politiky, ale i v rámci skupiny nejvyspělejších

[25] GÖTZ, R. Deutschland und Russland – „strategische Partner“? Aus Politik und Zeitgeschichte, 2006, č.11, strana 14-23. Dostupné z <http://www.bpb.de/files/HM5NZ3.pdf>. [cit. 3. prosince 2008].
[26] MORAVCOVÁ, D. - PLECHANOVOVÁ, B. - KREIDL, J. Evropská politika sjednoceného Německa 1990-1999. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 2000, strana 29.

států světa, G7, a Pařížského klubu. Díky iniciativě kancléře bylo Rusko rovněž přijato do ad hoc Kontaktní skupiny během konfliktu v bývalé Jugoslávii.

Je však rovněž možno konstatovat, že spolupráce Německa s Ruskem postrádala v devadesátých letech jednotný koordinační mechanismus, který by se intenzivně zabýval otázkami regionální hospodářské spolupráce, kultury a vědecko-technické kooperace.[27] Tento mechanismus byl později zaveden prostřednictvím Petrohradského dialogu, jenž bude ještě zmíněn v dalším textu.

Bilaterální sbližování Spolkové republiky s Ruskem a nadstandardní vztah německého kancléře a ruského prezidenta nelibě nesly především Spojené státy. Obávaly se možného přesunu německých politických priorit směrem na Východ. Německo však zůstalo věrno své zásadní orientaci na Západ.[28]

5.3.4 Vztahy ke Spojeným státům americkým

Nejvíce k německému sjednocení a k tomu, aby bylo vnímáno jako pozitivní proces, přispěli američtí politici a experti.[29] Jejich postoj plynul z velmocenského postavení USA, které se narozdíl od Francie a Velké Británie necítily ohroženy hospodářskými možnostmi sjednoceného Německa. Spatřovaly v německé jednotě navíc příležitost k šíření svých hodnot a ideálů i do oblasti střední a východní Evropy.

Především roky 1989 a 1990 probíhaly ve znamení intenzivní spolupráce obou zemí a tento úzký a zároveň téměř bezkonfliktní vztah jim vydržel i nadále. Spolkový kancléř v průběhu 90. let Německo profiloval jako nedílnou součást západní civilizace. Spojené

[27] RAHR, A. Neue Kooperationskonzepte sind gefragt. Statt „Männerfreundschaft“ ein Chefkoordinator. Internationale Politik, 1998, č. 10, strana 29-32. Dostupné z <http://www.internationalepolitik.de/archiv/jahrgang1998/oktober1998/download/100f64603de311dbb07623d776ca49504950/original_Rahr_9810.pdf>. [cit. 3. prosince 2008].

[28] HANDL, V. Německý multilateralismus a vztahy k státům visegrádské skupiny. Mezinárodní vztahy, 2003, č. 1, strana 5-27.

[29] Tamtéž.

státy pouze tlačily Německo, aby zaujalo aktivnější roli v mezinárodní politice a zároveň převzalo i větší mezinárodní odpovědnost. Toto téma bude blíže rozvedeno v podkapitole věnující se zahraniční politice v řešení vybraných krizových situací.

5.3.5 Spolupráce v rámci Organizace spojených národů

S obnovením jednoty byla započata nová fáze německé politiky vůči Organizaci spojených národů. Po sedmnácti letech bylo totiž ukončeno dvojí členství německého národa v organizaci a vyhlášeno aktivnější zapojení země do spolupráce v rámci systému OSN. K uskutečnění tohoto záměru byl ve spolkovém sněmu v září 1991 založen speciální podvýbor zahraničního výboru, zabývající se výhradně tematikou OSN.

Zajímavým výsledkem mnoha parlamentních debat byl návrh rozsáhlé reformy OSN. Německo v této otázce sdílelo názor téměř všech ostatních členských států, že bez zevrubné reorganizace nebude nadále schopna efektivně plnit své poslání. Dnešní svět je totiž vystaven globálním hrozbám, které neberou ohled na národní hranice, a proto žádný ze států není schopen zajistit svou bezpečnost samostatně.[30]

Německý koncept se soustředil na tři oblasti: hospodářskou a sociální, finančního řízení a na Radu bezpečnosti. V popředí stála především reforma Rady bezpečnosti, a to ve smyslu omezeného rozšíření počtu jak stálých, tak nestálých členů. Rada si s menšími změnami uchovala svou podobu z roku 1945. Ačkoliv došlo v roce 1965 k jejímu rozšíření o čtyři nestálé členy, reflektuje stále mezinárodní poměr sil panující na konci druhé světové války. Dle návrhu měla být vytvořena tři nová stálá místa pro země z oblasti Afriky, Asie a Latinské Ameriky a Karibiku a dále dvě další stálá místa pro

[30] MÜTZELBURG, B. Großmannsucht – oder aufgaklärte Interessenpolitik? Deutschlands Rolle in den Vereinten Nationen. Internationale Politik, 2005, č. 10, strana 34-41.

Německo a Japonsko. Počet nestálých míst měl být zvětšen celkem o čtyři – tři pro země z rozvojových regionů uvedených výše a jedno pro oblast východní Evropy.[31] S obdobnou představou vystoupil počátkem roku 1997 i tehdejší prezident 51. valného shromáždění OSN Razali Ismail z Malajsie. Ani jeden z návrhů však nebyl přijat a otázka reformy zůstala otevřena.

5.4 Zahraniční politika v řešení vybraných krizových situací

Snaha nedovolit opakování událostí z první poloviny dvacátého století postupně vedla u německé veřejnosti k pochopitelnému odmítání jakýchkoliv mocensko-politických a vojenských zájmů své země. Pojem moc se setkával téměř s nevolí. Vláda se dala na cestu zahraniční politiky „dobrého příkladu“, která vyjadřuje zřeknutí se mocenské politiky a pěstování „politiky odpovědnosti“,[32] což plně odpovídá zachování civilního charakteru Německa. Ovšem zde je třeba podotknout, že i sjednocení Německa bylo z velké části reakcí na nové uspořádání světa a jisté mocenské vakuum ve střední a východní Evropě.

Již spolkový kancléř Helmut Schmidt si byl vědom rostoucí důležitosti otázky nasazení vojenských sil i mimo území členských států NATO (out-of-area), ovšem v rámci Organizace spojených národů, jež se postupně zařadila ke klíčovým tématům německé politiky. Právě proto vyjádřil nezbytnost zahájit debatu o účasti Německa na operacích OSN. Tehdejší odborný posudek ministerstva spravedlnosti avšak sděloval, že takováto účast na misích OSN není kryta Základním zákonem.[33] Helmut Kohl později vyvažoval tuto skutečnost, která samozřejmě nebyla spojenci vnímána příliš pozitivně,

[31] Deutscher Bundestag, Drucksache 13/6773, Reform der Vereinten Nationen, 15.1.1997, strana 13. Dostupné z <http://dip21.bundestag.de/dip21/btd/13/067/1306773.pdf >. [cit. 9. srpna 2008].
[32] HACKE, CH. Die Außenpolitik der Bundesrepublik Deutschland. Von Konrad Adenauer bis Gerhard Schröder. Berlín: Ullstein Buchverlage GmbH, 2004, strana 389.
[33] Tamtéž, s. 391.

prostřednictvím poskytování štědrých finančních kompenzací. Především Spojené státy americké ale očekávaly od německého partnera jistou formu mezinárodní akceschopnosti k ochraně společných zájmů a hodnot a podílení se na rizicích s tím spojených.

5.4.1 Druhá válka v zálivu

Tato otázka se stala velmi akutní v polovině ledna 1991, kdy koalice 33 spojeneckých států zahájila leteckou ofenzivu proti Iráku, který v srpnu předcházejícího roku násilně obsadil a později anektoval území Kuvajtu. Armáda SRN součástí koalice nebyla. Proti nasazení německých vojáků hovořilo několik důvodů. Jedním z nich byla, kromě již zmíněného problému interpretace Základního zákona, nepřipravenost německého vojska jak po stránce výcvikové, tak po stránce výbavy. Dále nebylo možné předvídat sovětskou reakci na nasazení německých ozbrojených sil v této válce. Ani veřejné mínění v zahraničí, o domácím obyvatelstvu, pro které byla pasivní a zdrženlivá zahraniční politika téměř synonymem dosavadní úspěšné cesty SRN,[34] nemluvě, nebylo na vojenskou roli Německa mimo rámec NATO připraveno.

Na základě těchto i dalších argumentů byla raději opět dána přednost kompenzační strategii a německý příspěvek se posléze vyšplhal na částku odpovídající téměř třetině celkového ročního rozpočtu na obranu, tedy kolem 17 miliard marek[35]. V zahraničních médiích si strategie brzy vysloužila název „diplomacie šekové knížky“ (Scheckbuchdiplomatie). Bohužel nebyla zmíněná finanční účast spojena s jakoukoliv koncepcí pro ovlivnění činnosti OSN na Blízkém východě a dokonce ani s definováním vlastních národních zájmů.

[34] MORAVCOVÁ, D. - PLECHANOVOVÁ, B. - KREIDL, J. Evropská politika sjednoceného Německa 1990-1999. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 2000, strana 33.
[35] Außenpolitik der Bundesrepublik Deutschland, Dokumente von 1949 bis 1994. Kolín nad Rýnem: Auswärtiges Amt, 1995, strana 793.

Celkově tento zdrženlivý postoj hrozil izolovat Německo vůči východním spojencům, kteří od něj požadovali větší politickou solidaritu. K tomu však ve Spolkové republice chyběla dostatečná politická vůle.

5.4.2 Válka v Jugoslávii

V případě války v Jugoslávii sdíleli zpočátku Helmut Kohl i Hans-Dietrich Genscher pro-jugoslávský postoj Evropského společenství a USA. Pod tlakem činů jugoslávské spolkové armády a ovlivněni neúspěšnou snahou Slovinců a Chorvatů o sebeurčení však Německo postupně měnilo svou pozici. Vláda v souladu s názorem široké veřejnosti věřila, že uznání Slovinska a Chorvatska by nastalou situaci mohlo zlepšit, a proto vyjádřila podporu Chorvatům v jejich snahách opustit jugoslávskou federaci. Opominula nicméně spojit případnou nezávislost s požadavkem ochrany srbské menšiny v zemi. Od tohoto okamžiku se dostal německý způsob řešení existujícího problému do ostrého nesouladu s postojem ostatních členů Evropského společenství. Hlavně britská kritika poukazovala na předčasnost takového činu a varovala před ukvapenými kroky, které by mohly vést k rozšíření konfliktu. V této době současně probíhala i jednání o Maastrichtské smlouvě a nakonec společenství jednalo podle koncepce, že je lepší nést i kontroverzní rozhodnutí společně, než-li připustit rozkol mezi členskými státy.[36] Tím se začaly vytvářet předpoklady pro uznání obou států Evropským společenstvím jako celkem. Německo se tak poprvé politicky prosadilo proti původní vůli ostatních.

Dne 15. ledna 1992 bylo Slovinsko a Chorvatsko uznáno dle mezinárodního práva s očekáváním, že tak srbské vedení v Bělehradu a jugoslávská armáda ustoupí, k čemuž

[36] HACKE, CH. Die Außenpolitik der Bundesrepublik Deutschland. Von Konrad Adenauer bis Gerhard Schröder. Berlín: Ullstein Buchverlage GmbH, 2004, strana 405.

ovšem nedošlo. Velmi záhy bylo patrné, že Německo nehodlá přijmout žádnou odpovědnost ani vedoucí úlohu při další eskalaci konfliktu na Balkáně. Válka občanská se formálně proměnila ve válku mezistátní.

Na druhou stranu musí být ovšem vyzdvižen příkladný humanitární program na pomoc lidem v Jugoslávii, realizovaný Spolkovou republikou. Přijetím více než 320 000 uprchlíků a pomocí při hospodářské obnově Německo dále přispělo ke zmírnění následků války.[37]

Balkánská politika Bonnu byla ostrým protikladem oproti politické zdrženlivosti během války v Zálivu. Jistě však nevyjadřovala jakékoliv hegemonistické snahy Německa, spíše byla výrazem nejistoty v nové, pro Německo nezvyklé roli, na kterou nebylo připraveno. Svůj podíl na věci měla i skutečnost, že na přelomu let 1991 a 1992 se teprve ustavovala nová německá vláda, zvolená v prvních společných celoněmeckých volbách. Tlak mezinárodního společenství v této době vyústil ve změnu v zahraniční politice a k angažovanosti Německa i ve vojenských záležitostech v následujících letech.

5.4.3 Nasazení bundeswehru mimo území členských států NATO

Spolková vláda rozhodla počátkem dubna 1993 o podílu německých vojáků na leteckém dohledu nad dodržováním zákazu letů nad Bosnou a Hercegovinou, vyhlášeném OSN. V tom samém roce se také bundeswehr účastnil mírové operace OSN v Somálsku. Tato rozhodnutí vlády předcházela vnitropolitické diskusi o funkci německé armády jako nástroje zahraniční politiky. Otázka zapojení bundeswehru do akce v Bosně byla dokonce v podobě žaloby na protiústavnost tohoto činu přednesena před Spolkový

[37] HACKE, CH. Die Außenpolitik der Bundesrepublik Deutschland. Von Konrad Adenauer bis Gerhard Schröder. Berlín: Ullstein Buchverlage GmbH, 2004, strana 413.

ústavní soud v Karlsruhe, který ji však zamítl.[38] Ve svém rozsudku z července 1994 Spolkový ústavní soud připustil nasazení německých ozbrojených sil mimo rámec NATO, pokud je takováto akce odsouhlasena spolkovým sněmem.[39] Následně pak spolkový sněm na svém mimořádném zasedání, v červenci téhož roku, schválil účast armády nejen na humanitárních, ale i bojových akcích OSN i mimo území členských států NATO a legitimizoval tak vlastně dodatečně zmíněný podíl Německa na řešení konfliktu na Balkáně.[40]

Další významný krok byl podniknut v prosinci 1996, kdy se spolkový sněm usnesl na vyslání více než 3000 vojáků v rámci jednotek SFOR na jeden a půl roku do Bosny, a tím i na spolupodílení se na zajišťování mírového procesu.

5.5 Vývoj politické situace

SRN trápily během devadesátých let značné vnitřní problémy, spojené především s velkou náročností začlenění východního Německa mezi „staré“ spolkové země. Rostoucí krize v podobě vysoké nezaměstnanosti, značného státního zadlužení a zpomalení ekonomického růstu připravila nakonec vládní koalici CDU/CSU a FDP porážku ve volbách v září 1998. Tato změna však vyjadřovala, spíše než zásadní nesouhlas se stávající vládní politikou, touhu obyvatelstva po změně. Blíže se o těchto událostech zmiňuje následující kapitola.

[38] MORAVCOVÁ, D. - PLECHANOVOVÁ, B. - KREIDL, J. Evropská politika sjednoceného Německa 1990-1999. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 2000, strana 36.
[39] GAREIS, S. B. Deutschlands Außen- und Sicherheitspolitik. Verlag Barbara Budrich, Opladen & Farmington Hills, 2006, strana 181-182.
[40] MORAVCOVÁ, D. - PLECHANOVOVÁ, B. - KREIDL, J. Evropská politika sjednoceného Německa 1990-1999. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 2000, strana 36.

6. VYBRANÁ TÉMATA ZAHRANIČNÍ POLITIKY VLÁDY GERHARDA SCHRÖDERA

„Převzít mezinárodní odpovědnost
a přitom se vyhýbat každému bezprostřednímu riziku,
to nemůže a nesmí být hlavní linií německé zahraniční a bezpečnostní politiky.“[41]

6.1 Změna politické moci

Volební kampani v roce 1998 dominovala ekonomická a sociální témata, především rostoucí nezaměstnanost a plánované a velmi obávané krácení sociálních výhod. Hospodářská situace v Německu byla alarmující. Zadlužení se zvýšilo na 1 bilion marek, počet nezaměstnaných dosáhl 4,3 milionu osob[42] a vláda s opozicí se vzájemně obviňovaly z brzdění provádění nezbytných reforem. Konečným výsledkem bylo výrazné vítězství koalice SPD a strany Zelených, jež přineslo prvenství v několika ohledech.

Jednalo se nejen o první koalici zvolenou do úřadu, ale o to, že v jejích řadách bylo mnoho špičkových politiků, ovšem bez větších zahraničních zkušeností. Dále byla první vládou s ministry ze strany Zelených, jejichž politické zázemí vycházelo z proticentralistických, protimilitaristických a protizápadních základů. Z hlediska časového to byla první vláda, jejíž kancléř, ministr zahraničních věcí i ministr obrany patřili do poválečné generace.

[41] SCHRÖDER, G. Vládní prohlášení ve spolkovém sněmu. Handelsblatt, 11. října 2001. Dostupné z <http://www.handelsblatt.com/archiv/schroeders-rede-im-wortlaut;467386>. [cit. 16. srpna 2008].
[42] Deutschland in Zahlen, Institut der deutschen Wirtschaft Köln. Kolín nad Rýnem: Deutscher Instituts-Verlag GmbH, 2007, strana 14.

Z tohoto pohledu tedy reprezentoval nový kancléř Gerhard Schröder spolu s novým ministrem zahraničních věcí Joschkou Fischerem podstatnou mocenskou a názorovou změnu. Z hlediska zahraniční politiky bylo brzy patrné, že zde je, alespoň z počátku, potřeba počítat spíše s kontinuitou dosavadních politických priorit. Krátce po ustavení vlády bylo za hlavní body označeno budování transatlantického partnerství a vztahů ke střední a východní Evropě, hlavně k Rusku, a dále prohlubování a rozšiřování evropské integrace.

Kromě toho vyhlásila vláda, v souladu se svou kritikou přílišné konzervativnosti zahraniční politiky uplynulých let, program „odchodu a obnovy" (Aufbruch und Erneuerung),[43] jež však v konečném důsledku ovlivnil zahraniční politiku jen okrajově. Jeho součástí byl požadavek na civilnější charakter mezinárodních vztahů a jejich harmonizaci z právem, politika aktivní ochrany lidských práv, vetší omezení při vývozu zbraní a vyrovnání zájmů světových regionů z hlediska ekonomického, ekologického a z hlediska sociální spravedlivosti. Koaliční prohlášení hovořilo o třech hlavních snahách:

1. vyvíjet tlak na politickou reformu Evropské unie, především v oblasti zemědělské a strukturální politiky,
2. provést rozsáhlou reformu ozbrojených sil s ohledem na jejich velikost, cíle, výcvik a vybavení,
3. pokračovat ve snahách o získání stálého členství v Radě bezpečnosti OSN, když reforma Rady bezpečnosti z hlediska větší regionální vyváženosti je ukončena a do té doby zásadně upřednostňovaného evropského členství není možné dosáhnout.[44]

[43] Aufbruch und Erneuerung – Deutschlands Weg ins 21. Jahrhundert. Koalitionsvereinbarung zwischen der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands und Bündnis 90/Die Grünen, Bonn, 20.10.1998. Výtahy publikovány v časopise Internationale Politik, 1998, č. 12, strana 67.
[44] Tamtéž, strana 75.

Z pohledu na rozdělení moci při tvorbě zahraniční politiky mezi ministra Fischera a kancléře Schrödera je patrné, že hlavně v prvním volebním období měl Joschka Fischer mnohem větší prostor k jednání, i když samozřejmě jen v rámci vymezeném kancléřovými směrnicemi. Jeho přeměna z rebela na státníka mu zajistila popularitu doma a vzbudila zájem i v zahraničí. Ve druhém volební období po roce 2002 se pak klíčovou osobou stává Gerhard Schröder a postava ministra zahraničních věcí ustupuje do pozadí. Celkově projevovala nová vláda, ve srovnání s obdobím minulým, pragmatičtější přístup k řešení zahraničně-politických otázek.

6.2 Hlavní linie zahraniční politiky

6.2.1 Evropská integrace

V oblasti evropské politiky jsou pod vedením rudo-zelené koalice patrné pouze malé změny. Vláda se držela integračně naladěného kurzu svých předchůdců a propagovala pro-aktivní politický styl.

Pozornost soustředila zejména na otázku východního rozšíření Evropské unie, kde následovala cestu vyznačenou v 90. letech Helmutem Kohlem. V roce 1998 zahájila Evropská unie vyjednávání o vstupu s prozatím dvanácti kandidáty, aniž by však byly uskutečněny nezbytné strukturální reformy. Během německého předsednictví Radě byla v březnu 1999 na Berlínském summitu odsouhlasena Agenda 2000, jež kromě finančního rámce EU pro léta 2000-2006 a mírných změn v zemědělské a strukturální politice schvalovala i poskytnutí dalších prostředků, dosahujících výše 80 miliard euro, přistupujícím zemím.[45] Zde se trochu projevil konflikt v cílech Německa. Na jedné straně se snažilo o urychlení procesu rozšiřování unie a na straně druhé chtělo, aby byl

[45] GAREIS, S. B. Deutschlands Außen- und Sicherheitspolitik. Verlag Barbara Budrich, Opladen & Farmington Hills, 2006, strana 110.

snížen jeho čistý příspěvek do rozpočtu EU, čehož se mělo dosáhnout reformou zemědělské politiky a minimalizací nákladů na východní rozšíření. Při prvních jednáních o Agendě 2000 Německo sice působilo dojmem, že snížení plateb do společného rozpočtu je pro něj důležitější, ovšem brzy se navrátilo k podpoře své hlavní priority, jíž bylo rozšíření. Dalo tak přednost dlouhodobějšímu cíli před prosazováním svého krátkodobého národního zájmu.[46] Stejný postup však nezvolilo o něco později v případě svého rozhodnutí o zavedení sedmiletého přechodného období pro volný pohyb pracovníků z nově přistupujících zemí.

V Berlíně bylo také rozhodnuto o ustavení komise, která měla za úkol pod předsednictvím tehdejšího spolkového prezidenta Romana Herzoga vypracovat Chartu základních práv Evropské unie. Tato charta pro německou vládu znamenala důležitý krok v budování ústavně-právního základu EU.

Dojem rostoucí byrokratické strnulosti v Bruselu vyvolal řadu diskusí o budoucí podobě Evropské unie. Velkou pozornost v tomto ohledu vzbudila řeč ministra zahraničních věcí Fischera v květnu 2000 na Humboldtově univerzitě v Berlíně. Ve svém proslovu navrhoval vytvoření evropské federace s voleným prezidentem a evropské vlády, přičemž Evropský parlament by měl převzít plné sněmovní funkce a být organizován jako dvoukomorový. Tyto změny je podle něj možné uskutečnit pouze realizací projektu evropské Ústavy, v níž musí být ukotvena základní, lidská a občanská práva, vyvážená dělba moci mezi evropskými institucemi a precizní vymezení evropské a státní roviny.[47]

[46] HACKE, Ch. Die Außenpolitik der Regierung Schröder/Fischer: Zwischenbilanz und Perspektiven. Aus Politik und Zeitgeschichte, 2002, č. B 48, strana 7-15.

[47] FISCHER, J. Řeč na Humboldtově univerzitě v Berlíně. Von Staatenverbund zur Föderation – Gedanken über die Finalität der europäischen Integration, 12.5.2000. Dostupné z <http://www.ena.lu/rede_joschka_fischer_finalitat_europaischen_integration_berlin_12_mai_2000-030005639.html>. [cit. 17. srpna 2008].

Ačkoliv byly výsledky následujícího zasedání Evropské rady v Nice v prosinci 2000 spíše skromné, přesto můžeme jako podstatný úspěch pro Německo označit společnou německo-italskou iniciativu vedoucí k Prohlášení k budoucnosti Unie, které nastartovalo reformní proces a později vedlo i k ustavení konventu o institucionální reformě. Cílem konventu bylo projednat čtyři základní otázky: vymezení pravomocí mezi EU a členskými státy, statut Charty základních práv, zjednodušení smluv a roli národních parlamentů. Jeho poslední schůze se konala v červenci 2003 a závěrem byl návrh evropské ústavní smlouvy.[48] Skutečnost, že nakonec Ústava pro Evropu neprošla referendem ve Francii a Nizozemsku, je dle mnoha názorů výsledkem rozmrzelosti evropské společnosti z dosavadního průběhu integrace. Evropa se jeví občanům jako abstraktní útvar, jehož tempo rozšiřování i prohlubování je navíc přetěžuje.[49] K optimističtějším náladám v této situaci tak nemohlo přispět ani Berlínem a Paříží prosazované přijetí Turecka do EU.

Turecko, které bylo během studené války spolehlivým a díky své strategické poloze zároveň velmi ceněným spojencem NATO, uzavřelo asociační dohodu s Evropským hospodářským společenstvím již v roce 1963. O perspektivě samotného přístupu z této smlouvy vyplývající nebylo však tehdy nikdy vážně jednáno. Evropské společenství, později Unie, bylo při rozvoji vlastních bezpečnostních strategií závislé na zdrojích a zařízení NATO, a tím zároveň i na ochotě Turecka ke vzájemné spolupráci. Muselo tak začít brát ohled na jeho stále zřetelněji formulované žádosti o statut plného členství ve společenství, jež byly podporovány i ze strany USA. Na zasedání Evropské rady v Lucemburku v roce 1997 se ještě kancléři Kohlovi podařilo spolu s dalšími konzervativními ministerskými předsedy získat většinu pro zamítnutí tohoto požadavku.

[48] Evropský konvent. Evropská komise, Evropská unie v České republice, 19.7.2008. Dostupné z <http://ec.europa.eu/ceskarepublika/information/glossary/term_212_cs.htm>. [cit. 17. srpna 2008].
[49] GAREIS, S. B. Deutschlands Außen- und Sicherheitspolitik. Verlag Barbara Budrich, Opladen & Farmington Hills, 2006, strana 114.

Situace se však obrátila hned po nástupu vlády Gerharda Schrödera, který se již během německého předsednictví v Radě v první polovině roku 1999 pokusil o revizi usnesení z Lucemburku. Již v prosinci 1999 bylo rozhodnuto o tom, že Turecku bude udělen statut čekatele na vstup a později zahájeny přístupové rozhovory.

Zajímavý byl vývoj **německo-francouzských vztahů** během dvou období vlády rudo-zelené koalice. Zatímco Helmut Kohl ve vztahu k Francii většinou přijímal její názor v otázkách pro ni citlivých, vystupoval Gerhard Schröder daleko kritičtěji. Na evropském summitu v Nice dokonce došlo ke konfrontaci mezi kancléřem Schröderem a francouzským prezidentem Jacquem Chiracem, mimo jiné kvůli rozdělení hlasů v Radě ministrů a míst v Parlamentu v nové rozšířené Evropské unii, což poukazovalo na chybějící vzájemnou kooperaci obou států. Schröder i Chirac si však byli dobře vědomi toho, že stupňování napětí mezi jejich zeměmi by mohlo ohrozit evropskou stabilitu, a tak společně vynaložili úsilí k zachování vazeb, které byly tak pečlivě budovány již od roku 1950. Velmi příznivá situace ke sblížení nastala po německých volbách v roce 2002. Těsné vítězství Schrödera znamenalo menší převahu ve Spolkovém sněmu, a tudíž i oslabení jeho politické moci. Na scéně mezinárodní se dostal do izolace kvůli jednostrannému odmítnutí americké politiky vůči Iráku, které zapříčinilo nejen odcizení se s Washingtonem, ale zabránilo i zaujetí společného evropského stanoviska k tomuto problému. Ke kritice amerického postoje a hegemonních snah se připojila i Francie. Přirozeným následkem tohoto vývoje byla rostoucí spolupráce obou partnerů prakticky na všech úrovních.[50]

Z iniciativy obou zemí byla v březnu 2005 provedena rovněž úprava Paktu stability a růstu. Jak Francie, tak i Německo se totiž již delší dobu potýkaly s plněním závazků

[50] LE GLOANNEC, A.-M. The Unilateralist Temptation: Germany's Foreign Policy after the Cold War. Internationale Politik und Gesellschaft, 2004, č. 1, strana 27-39. Dostupné z <http://www.fes.de/IPG/arc_04_set/set_01_04d.htm>. [cit. 6. září 2008].

z něj vyplývajících.[51] Přitom především Německo bylo v době vzniku tohoto paktu velkým zastáncem nasazení přísných kriterií, o čemž bylo pojednáno již v předchozí kapitole.

V souvislosti s vývojem událostí v Kosovu se v rámci Unie obnovila diskuse o nezbytnosti existence fungující **Evropské bezpečnostní a obranné politiky**. Jeden z podnětů pro její vytvoření byl dán na zasedání Evropské rady v létě 1999 v Kolíně nad Rýnem. EBOP neměla konkurovat NATO, nýbrž jej doplňovat. V prosinci téhož roku byl v Helsinkách formulován Evropský základní cíl (European Headline Goal) – do roku 2003 zajistit takový vojenský potenciál, který by umožňoval rychlé nasazení a udržení armádních jednotek až do počtu 60 000 osob, a to v celosvětovém měřítku.[52] Nejedná se zde však v žádném případě o budováním evropského vojska, neboť vše probíhá na dobrovolném principu. Jde vlastně jen o příslib členských států disponovat vytrénovanými a vybavenými armádními silami, jež budou schopny nasazení v případě společné akce. Tohoto cíle bylo dosaženo a zmiňované přísliby dosáhly počtu 100 000 vojáků, ze kterých zhruba třetina připadala na Spolkovou republiku Německo.[53]

V souvislosti s vizí Německa jako civilní moci vyvstala přirozeně otázka, zda jeho iniciativní přístup ve věci Evropské bezpečnostní a obranné politiky nepoukazuje na remilitarizaci jeho zahraniční politiky a odklon ideálu budovaného v uplynulých desetiletích. Argumentem podporujícím kontinuitu civilního charakteru Německa je skutečnost, že v popisovaném období nedošlo k žádnému zvýšení jeho výdajů na obranu. Ty se udržely na hranici přibližně 1,3 procent hrubého domácího produktu, což

[51] Reform des Stabilitäts- und Wachstumspakt. EurActiv, 26.2.2007. Dostupné z <http://www.euractiv.com/de/euro/reform-stabilitats-wachstumspakts/article-134488>. [cit. 7. září 2008].
[52] Annex IV of the Presidency Conclusions. Helsinky European Council, 10.12. a 11.12.1999. Dostupné z <http://consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/Helsinki%20European%20Council%20-%20Annex%20IV%20of%20the%20Presidency%20Conclusions.pdf>. [cit. 7. září 2008].
[53] GAREIS, S. B. Deutschlands Außen- und Sicherheitspolitik. Verlag Barbara Budrich, Opladen & Farmington Hills, 2006, strana 121.

je mnohem méně, než na obranu vynakládá Francie či Velká Británie,[54] o Spojených státech amerických ani nemluvě. Aktivita vlády při budování EBOP je tedy spíše obrácena ke zefektivňování a zároveň upevňování principu multilaterální kooperace.

6.2.2 Vztahy k Ruské federaci

Stejně jako Helmut Kohl, byl i jeho nástupce Gerhard Schröder přesvědčen, že bezpečnost a blaho v Evropě není z dlouhodobého hlediska možné garantovat bez strategického partnerství s Ruskem. Nicméně po jeho nástupu do funkce nejprve vztahy s Ruskem spíše ochladly, což mohlo souviset mimo jiné s tím, že prezident Jelcin během voleb v roce 1998 otevřeně podporoval Helmuta Kohla. Situace se však rychle obrátila s převzetím prezidentského úřadu Vladimirem Putinem. Mezi ruským prezidentem a kancléřem Schröderem se vyvinula úzká pracovní kooperace.

Vzájemné styky obou zemí našly nové akcenty v podobě navazování politických a hospodářských kontaktů i vně oblast Moskvy, v ruských regionech. Z pohledu bilaterální spolupráce získal na významu především Petrohradský dialog, založený v roce 2001 jako otevřené diskusní fórum pro společensko-politická a hospodářská témata. Tato konference se schází každoročně a klade si za cíl podporu porozumění mezi občany obou zemí.[55]

Německá politika vůči Rusku rozšířila možnosti pro vzájemnou hospodářskou kooperaci. Krátce před předčasnými volbami prosadil kancléř Schröder projekt na konstrukci téměř 1200 kilometrů dlouhého rusko-německého baltského plynovodu. Pokud bude dokončen, zaujme Německo post hlavního distributora ruského plynu

[54] PULPANOVA, L. Ausgaben des Staates: Trends in ausgewählten Aufgabenbereichen in den EU-Mitgliedstaaten. Eurostat, Statistik kurz gefasst, Wirtschaft und Finanzen, 2004, č. 43, strana 6. Dostupné z <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-NJ-04-043/DE/KS-NJ-04-043-DE.PDF>. [cit. 20. září 2008].

[55] Petersburger Dialog, Ziele und Aufgaben. Dostupné z <http://www.petersburger-dialog.de/ziele_und_aufgaben>. [cit. 20. září 2008].

v evropském rámci.[56] Pozice Ruska jako nejdůležitějšího dodavatele energie a zároveň nejslibnějšího exportního trhu pro německou průmyslovou produkci se tak dále upevnila.

6.2.3 Obchodní vztahy s Čínskou lidovou republikou

Nutno zmínit, že velmi nadějným odbytištěm se stala rovněž Čínská lidová republika, jíž Schröder přikládal takový význam, jako žádný kancléř před ním. Zahraniční cesty do této země vykonával pravidelně, přibližně v ročních intervalech. Během svých návštěv se několikrát vyslovil pro ukončení zbrojního embarga Evropské unie vůči Číně, které čínská vláda ve své první strategii pro vztahy s EU z roku 2003 označila za bariéru v dalším prohlubování kooperace v oblasti obranného průmyslu a průmyslových technologií.[57] Parlamentní diskuse o této otázce však prokázaly, že kancléř je ve své pozici osamocen. Proti zrušení zákazu byla nejen největší opoziční strana CDU/CSU, která se obávala reakce Spojených států amerických, a FDP kritizující nedostatky v ochraně lidských práv v Číně, ale i koaliční partner strana Zelených, poukazující na konfliktní vývoj ve vztazích Číny s Tchaj-wanem. Podpory se ovšem netěšil ani ve vlastní straně.[58]

[56] RAHR, A. Germany and Russia: A special Relationship. The Washington Quarterly, jaro 2007, svazek 30, č. 2, strana 139. Dostupné z <http://www.twq.com/07spring/docs/07spring_rahr.pdf>. [cit. 20. září 2008].
[57] China Issues First EU Policy Paper. China Internet Information Center, 13.10.2003. Dostupné z <http://www.china.org.cn/english/international/77157.htm>. [cit. 21. září 2008].
[58] BANNAS, G. Einer gegen alle. Frankfurter Allgemeine Zeitung, 6.4.2005, č. 79, strana 10. Dostupné z <http://www.faz.net/s/Rub594835B672714A1DB1A121534F010EE1/Doc~E91D5A7591CA54854B140A22DCE6310E9~ATpl~Ecommon~Scontent.html>. [cit. 21. září 2008].

6.2.4 Spolupráce v rámci Organizace spojených národů

Přes pokračující kritiku nedostatečné akceschopnosti a zdlouhavosti reformního procesu OSN setrvalo Německo po nástupu rudo-zelené spolkové vlády do úřadu i nadále ve své podpoře této organizaci. Nepolevilo ani v úsilí o zisk stálého místa v Radě bezpečnosti OSN, i když mu nejprve koalice nepřikládala velkou důležitost. Ve své první řeči před Valným shromážděním připomínal sice ministr zahraničních věcí Fischer nutnost změn v rozhodovacím procesu Rady bezpečnosti, hlavně co se týče práva veta stálých členů, obešel se nicméně bez obvyklé formulace svého předchůdce, že Německo je připraveno nést v Radě více zodpovědnosti.

Na počátku svého druhého volebního období však kancléř Schröder označil zajištění stálého místa prioritou své zahraniční politiky. Požadavek zdůvodnil skutečností, že Německo je třetím největším přispěvatelem do rozpočtu a druhým největším poskytovatelem jednotek pro vojenské mise pod mandátem OSN, a tudíž má i právo na větší účast při rozhodovacím procesu. V roce 2005 se na aktivitách OSN podílelo přibližně 8 000 německých civilních i vojenských expertů, především na Balkáně, v Afghánistánu a v Africe.[59]

Ve snaze dosáhnout svého cíle se tak Německo spojilo s Indií, Japonskem a Brazílií a společně tyto státy pak vytvořily tzv. Skupinu čtyř, usilující o rozšíření počtu míst v Radě bezpečnosti. Spolková vláda si na prosazení svého požadavku zvolila vhodný okamžik, kdy panel na vysoké úrovni (High-level Panel), ustavený tehdejším generálním tajemníkem OSN Kofi Annanem, předložil v prosinci 2004 rozsáhlou analýzu globálních hrozeb a výzev, spolu s návrhem možných reformních opatření. Panel vypracoval dva alternativní modely pro změnu Rady bezpečnosti. Model A předpokládal vytvoření šesti nových stálých míst a model B oproti tomu počítal s osmi

[59] MÜTZELBURG, B. Großmannsucht – oder aufgaklärte Interessenpolitik? Deutschlands Rolle in den Vereinten Nationen. Internationale Politik, 2005, č. 10, strana 37.

polostálými místy, vždy na čtyři roky, s eventualitou opětovného zvolení. Vhodní kandidáti na začlenění do Rady bezpečnosti měli být vybíráni na základě svých finančních, vojenských a diplomatických přínosů Organizaci spojených národů.[60]

V létě 2005 podalo Německo se svými partnery ze Skupiny čtyř další reformní koncept, vycházející z modelu A vyhotoveného panelem na vysoké úrovni. V návrhu hovoří o navýšení počtu stálých míst celkem o šest - pro sebe a pro dvě africké země - a dále o vytvoření dalších šesti nestálých míst. Koncept však nikdy ani nebyl předložen ke schválení. Velký podíl na tom mělo nekompromisní stanovisko afrických států, jež požadovaly, aby nová místa byla rovněž vybavena právem veta, jinak návrh Skupiny čtyř nepodpoří. Tím bylo prakticky znemožněno získat potřebné dvě třetiny hlasů nutných pro změnu Charty OSN.

Iniciativa se také setkala s nesouhlasem ze strany Spojených států amerických. Nicolas Burns, náměstek ministryně zahraničních věcí, prohlásil, že USA by byly ochotny podpořit pouze členství Japonska. Zároveň vyjádřil obavu nad tak početným rozšířením stálých i nestálých míst, jež by mohlo vést k celkovému snížení efektivity Rady bezpečnosti.[61] Americký postoj zde může být považován za reakci na německé odmítnutí nasazení vojenské síly do řešení situace v Iráku, jak je v létě 2002 prezentoval kancléř Gerhard Schröder. V konečném důsledku se tak USA, podporovány Čínou, postavily proti jakékoliv změně stávající struktury.

[60] GAREIS, S. B. Deutschlands Außen- und Sicherheitspolitik. Verlag Barbara Budrich, Opladen & Farmington Hills, 2006, strana 168.

[61] DINMORE, G. US backs Japan but not Germany for UN place. The Financial Times, 17.6.2005. Dostupné z <http://www.ft.com/cms/s/0/638a173c-decd-11d9-92cd-00000e2511c8.html?nclick_check=1>. [cit. 24. září 2008].

6.3 Zahraniční politika v řešení vybraných krizových situací

Během funkčního období rudo-zelené koalice byla Spolková republika Německo několikrát konfrontována s rozhodnutím o diplomatické či vojenské účasti na různých konfliktech. Pokaždé vypadala reakce na vzniklou situaci trochu jinak, jak je vidět na následujících příkladech války v Kosovu, konfliktu na hranici občanské války v Makedonii, Palestinsko-izraelského konfliktu, událostí z 11. září 2001, války v Afghánistánu a v Iráku.

6.3.1 Válka v Kosovu

Když vrcholilo napětí v situaci na Balkáně, nacházela se německá politická scéna zrovna ve fázi povolebních diskusí a v procesu sestavování nové vlády. Z toho důvodu tolik nepřekvapí verdikt nově ustaveného Spolkového sněmu podpořit vládu v jejím rozhodnutí podílet se na leteckých útocích NATO proti Jugoslávii na jaře 1999, ačkoliv to byla právě SPD a strana Zelených, kdo se již léta zasazoval proti jakékoliv intervenci v oblasti Balkánu. Spolková vláda přitom nesledovala pouze kurz událostí, nýbrž se na něm aktivně podílela, neboť první podněty k zásahu NATO v Jugoslávii vycházely od ní.[62] 24. března 1999 se tak poprvé od konce druhé světové války němečtí vojáci opět ocitli ve válce.

Více než jedenáct týdnů trvající bombardování strategických cílů v Jugoslávii s sebou přinášelo jeden vážný problém – odehrávalo se bez mandátu Organizace spojených národů. Vnitropoliticky Schröder a Fischer neodůvodňovali své stanovisko tlakem mezinárodní politiky a zahraničních partnerů, nýbrž apelovali na pacifistické a

[62] MUTZ, R. Hinein in die Bündnisfalle, Kosovo, Afghanistan, Irak: Deutsche Außenpolitik unter militärischem Anpassungsdruck. Freitag, 30.6.2006, č. 26. Dostupné z <http://www.uni-kassel.de/fb5/frieden/themen/Aussenpolitik/mutz3.html>. [cit. 27. září 2008].

humanitární založení své strany, v jehož rámci je nutné zabránit agresi Srbů. Kritika letecké války ovšem narůstala, protože žádné rychlé úspěchy a zlepšení situace se nedostavily. Zato bylo silným narušením infrastruktury v Srbsku postiženo především civilní obyvatelstvo. Jak ministr zahraničních věcí Fischer, tak i ministr obrany Scharping se pokoušeli vůči veřejnosti svůj postoj obhájit. Fischer v dubnu 1999 prohlásil, že se naučil nejen: „nikdy více válka“, ale i „nikdy více Osvětim“, ačkoliv popřel, že by tím jakkoliv srovnával události v Kosovu s nacistickými zločiny.[63]

Přestože vláda pod vedením rudo-zelené koalice rozhodla o vyslání jednotek Bundeswehru v rámci NATO do Kosova, konkrétní vojenská rozhodnutí již příliš ovlivnit nemohla. V průběhu války se však Německo situovalo do vedoucí diplomatické role při hledání prostředků ke smíru. Ministr zahraničních věcí prezentoval 14. dubna 1999 státům skupiny G8 návrh rezoluce Rady bezpečnosti OSN, jenž stanovoval s odkazem na Chartu OSN stažení vojsk a zřízení mezinárodního mírového sboru. Do doby, než se situace politicky vyřeší, mělo být Kosovo pod přechodnou správou Organizace spojených národů. Návrh se stal základem pro dohodu mezi jugoslávským prezidentem Miloševičem a mezinárodní koalicí států uzavřenou počátkem června 1999. Současně byl schválen rezolucí Rady bezpečnosti OSN.[64]

Na zasedání ministrů zahraničních věcí Evropské unie, zemí G8 a zástupců mezinárodních organizací byl 10. června 1999 v Kolíně nad Rýnem odsouhlasen Fischerův plán - Pakt stability pro jihovýchodní Evropu, který se stal nedílnou součástí strategie cílené ke stabilizaci a následnému rozvoji regionu. Plán je stavěn na třech hlavních pilířích. Prvním je podpora demokratických reforem, druhým hospodářská

[63] FRIED, N. „Ich habe gelernt: Nie wieder Auschwitz.“ Süddeutsche Zeitung, 25.1.2005. Dostupné z <http://www.sueddeutsche.de/ausland/artikel/631/46585/>. [cit. 27. září 2008].
[64] HACKE, CH. Die Außenpolitik der Bundesrepublik Deutschland. Von Konrad Adenauer bis Gerhard Schröder. Berlín: Ullstein Buchverlage GmbH, 2004, strana 468-472.

obnova a třetím bezpečnostní opatření ke kontrole zbraní, zajištění hranic a boji s kriminalitou.[65]

V souladu s výše zmíněnou rezolucí Rady bezpečnosti odsouhlasil pak spolkový sněm 11. června 1999 účast německých vojáků na mezinárodní akci zajišťující bezpečnost Kosova, a to až do počtu 8 500 mužů.[66]

6.3.2 Konflikt v Makedonii

Relativně lépe se vyvíjela situace v Makedonii, kde po válce v Kosovu vykrystalizoval etnicky, politicky a sociálně motivovaný konflikt. Zde se podařilo prosadit závěry diplomatických jednání, založené na společné politické koncepci. Jako zprostředkovatel fungovala Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě a Evropská unie. K urovnání napětí bylo nezbytné provést určité politické reformy zaměřené na práva menšin, především zastoupení Albánců v parlamentu, dvojjazyčnost regionů s vysokým podílem albánského obyvatelstva a další.

Pro zajištění stability bylo také nezbytné odzbrojit albánské vzbouřence a zničit jejich zbraně, což měla za úkol operace NATO se jménem Essential Harvest (Hlavní sklizeň), probíhající od 22.srpna 2001, které se Německo rovněž účastnilo. V září ji následovala operace Amber Fox / Task Force Fox, jež byla zahájena na žádost makedonského prezidenta Trajkovského. Jejím cílem bylo přispět k ochraně mezinárodních pozorovatelů z EU a OBSE dohlížejících na implementaci mírového plánu. K tomu

[65] HOLLSTEIN, M. Dokumente zum Stabilitätspakt für Südosteuropa. Internationale Politik, 1999, č. 8, strana 199. Dostupné z <http://www.internationalepolitik.de/archiv/jahrgang1999/august99/dokumentation-zum-stabilitatspakt-fur-sudosteuropa.html>. [cit. 28. září 2008].

[66] Deutscher Bundestag, Drucksache 14/1133, Antrag der Bundesregierung, 11.6.1999, strana 3. Dostupné z < http://dip21.bundestag.de/dip21/btd/14/011/1401133.pdf>. [cit. 3. prosince 2008].

měla k dispozici přibližně 700 vojáků z jednotek členských států NATO, které posílily sílu zhruba 300 mužů již v zemi přítomných. Vedení této operace převzalo Německo.[67]

6.3.3 Palestinsko-izraelský konflikt

Již v devadesátých letech patřilo upevnění stability, míru a blahobytu v regionu spolu s podporou demokracie a lidských práv k cílům německé blízkovýchodní politiky. Vláda Helmuta Kohla se zasazovala o posílení politické a hospodářské podpory mírového procesu prostřednictvím Evropské Unie. Hlavní roli přikládala nicméně Spojeným státům, Unii spíše jen roli koordinační, a proto ani nepočítala s aktivnějším přístupem k řešení problémů v oblasti.

Rovněž rudo-zelená koalice prosazovala zpočátku stejný kurz. Pak se ale, tváří v tvář krachu summitu v Camp Davidu v létě 2000 a po vypuknutí intifády Al-Aksá na podzim, začaly množit hlasy volající po větší angažovanosti na Blízkém východě. Tohoto úkolu se po svých návštěvách regionu v létě 2001 zhostil ministr zahraničních věcí Fischer, který přijal roli zprostředkovatele mezi oběma znepřátelenými stranami. Již v červnu se mu podařilo po sebevražedném atentátu v Tel Avivu zabránit odvetné akci Izraele. Jeho představy o urovnání panujícího stavu odpovídaly vždy řešení dvou států.[68]

V dubnu 2002 byl zveřejněn německý sedmibodový plán k docílení mírového soužití. Tento koncept přesně vymezuje kroky k vedoucí k uklidnění napjaté situace, princip externího kontrolního mechanismu k zajištění bezpečnosti obou stran a klade důraz na nutnost demokratizace palestinských institucí. Návrh se v dubnu 2003 stal základem pro

[67] Operation Amber Fox, Press Release (2001)133. NATO, 27.9.2001. Dostupné z <http://www.nato.int/docu/pr/2001/p01-133e.htm>. [cit. 3. října 2008].

[68] Rede des Bundesministers des Auswärtigen, Joschka Fischer, auf der Nahost-Konferenz in London. Bulletin der Bundesregierung, 16-1, 1.3.2005. Dostupné z <http://www.bundesregierung.de/nn_1514/Content/DE/Bulletin/2001__2005/2005/03/2005-03-01-rede-des-bundesministers-des-auswaertigen-joschka-fischer-auf-der-nahost-konferenz-.html>. [3. října 2008].

vypracování tzv. cestovní mapy (Roadmap), společného dokumentu Evropské unie, Organizace spojených národů, Spojených států amerických a Ruska k usměrňování konfliktu.[69] Fischerův požadavek na internacionalizaci vyjednávacího procesu byl však odmítnut. Naléhavost zabránění další destabilizaci poměrů na Blízkém východě vystoupila do popředí v souvislosti s událostmi z 11.září 2001.

6.3.4 11. září 2001

Útoky na Světové obchodní centrum v New Yorku a Pentagon ve Washingtonu silně ovlivnily další vývoj světové politiky a tím samozřejmě i chod zahraniční politiky Německa. Prezident USA George Bush pojal události 11. září jako vyhlášení války bezejmenným nepřítelem Spojeným státům.[70] Ve vztahu k Německu se americká administrativa vyslovila, jak důležité pro ni je vzájemné partnerství obou zemí, a zároveň zdůraznila, že i americká veřejnost od Němců očekává angažovanost po boku USA. Kancléř Schröder v bezprostřední reakci na útoky ubezpečil Spojené státy o neomezené solidaritě Německa[71] a zašel tak mnohem dále, než kterýkoliv spolkový kancléř před ním. Jeho výrok jasně signalizoval ochotu podílet se aktivně na boji proti terorismu. Přitom tato účast nebyla nepodmíněná. V jiném prohlášení totiž Schröder hovoří o tom, že Německo je připraveno na rizika, a to i vojenská, ale ne na dobrodružství.[72] Na USA bylo apelováno, aby jednaly uváženě.

---

[69] SCHÄFER, I. - SCHMID, D. Ein Tandem für Nahost, Deutschlands und Frankreichs Beitrag für eine Konfliktlösung. Internationale Politik, 2006, č. 2, strana 90.

[70] WOODWARD, B. - BALZ, D. „We Will Rally the World"; Bush and His Advisers Set Objectives, but Struggled With How to Achieve Them:[FINAL Edition]. The Washington Post, 28.1.2002, strana A01. Databáze ProQuest (Document ID: 102757512). Dostupné z <http://proquest.umi.com/pqdweb?did=102757512&sid=1&Fmt=3&clientId=45149&RQT=309&VName=PQD>. [cit. 12. října 2008].

[71] Deutscher Bundestag, Plenarprotokoll 14/186 z 12.9.2001, strana 18293. Dostupné z <http://dip21.bundestag.de/dip21/btp/14/14186.pdf>. [cit. 12. října 2008].

[72] Deutscher Bundestag, Plenarprotokoll 14/187 z 19.9.2001, strana 18302. Dostupné z <http://dip21.bundestag.de/dip21/btp/14/14187.pdf>. [cit. 12. října 2008].

Spolková vláda přivítala rychlou reakci Rady bezpečnosti OSN, která byla důsledkem především americké iniciativy. V příslušné rezoluci odsoudila Rada násilné teroristické činy a označila je za ohrožení světového míru. Rovněž vyzvala mezinárodní společenství k boji proti terorismu a potvrdila oprávněnost obrany vůči násilí tohoto druhu.[73] Útoky z 11. září posunuly německou zahraniční a bezpečnostní politiku dále směrem v kurzu přejímání větší mezinárodní odpovědnosti.

6.3.5 Válka v Afghánistánu

Jelikož byly útoky ve Spojených státech připsány Usáma bin Ládinovi a teroristické síti Al-Káida, která nacházela oporu v talibanském režimu v Afghánistánu, obrátila protiteroristická koalice pod vedením USA svou pozornost právě sem. V duchu předcházejících událostí našla plánovaná akce na svržení režimu v této zemi podporu německé vlády, a to jak politickou, tak i vojenskou. Pro nasazení bundeswehru, jak bylo řečeno již dříve, byl však nutný souhlas spolkového sněmu a právě zde vláda narazila na silný odpor koaličních řad, především strany Zelených. Kancléř musel nakonec rozhodování o vojenské účasti Německa v listopadu 2001 spojit s hlasováním o důvěře vládě, aby jej prosadil. A samozřejmě nemohl počítat s úspěšností obdobného kroku v budoucnosti.

Z hlediska vojenského se Spolková republika angažovala prostřednictvím nasazení svých jednotek v rámci operace Enduring Freedom (Trvalá svoboda) s cílem zničit výcvikové tábory teroristů a polapit vůdce sítě Al-Káida. Bundeswehr byl rovněž zapojen do mise International Security Assistance Force (ISAF) jednající na základě mandátu OSN a mající za úkol zajišťování stability a bezpečnosti.

[73] United Nations, Security Council, Resolution 1368, 12.9.2001. Dostupné z <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/533/82/PDF/N0153382.pdf?OpenElement>. [cit. 12. října 2008].

Politicky se SRN významně zasadila o vznik Petersbergské dohody z prosince 2001, jež byla výsledkem první konference OSN o Afghánistánu pořádané v Königswinteru u Bonnu a jež definovala právní a politické základy nové, přechodné vlády. Bez německé účasti nebyl ani následný Petersbergský proces, zacílený na uspořádání a celkovou demokratizaci poměrů v této válkou rozvrácené zemi.[74]

Po alespoň formálním odstranění talibanského systému v Afghánistánu začal stále více do popředí vystupovat Irák, jako součást tzv. Osy zla.

6.3.6 Válka v Iráku s důrazem na vztahy ke Spojeným státům americkým

Boj proti terorismu se v roce 2003 rozšířil i o území Iráku. Americká administrativa obviňovala irácký režim z udržování styků s organizací Al-Káida a z podílu na teroristických útocích v USA. Dále mu připisovala vývoj zbraní hromadného ničení, což mělo Irák představit jako hrozbu mezinárodnímu společenství.

Spolková vláda oproti tomu nepovažovala poměry v Iráku za tak akutní. Odsoudila sice irácký režim za neustávající porušování lidských práv, varovala ovšem zároveň před vojenskými akcemi, jež by mohly mít za následek destabilizaci celého regionu. Jak se možnost vojenského postupu proti Iráku stávala čím dál pravděpodobnější, prohlásili kancléř Schröder a francouzský prezident Chirac koncem července 2002, že nemohou podpořit zásah USA bez mandátu OSN.[75] Německá vláda prosazovala obnovení práce zbrojních inspektorů namísto útoku, v rámci OSN se nicméně neujala žádné zvláštní iniciativy, aby toho dosáhla.

[74] HACKE, CH. Die Außenpolitik der Bundesrepublik Deutschland. Von Konrad Adenauer bis Gerhard Schröder. Berlín: Ullstein Buchverlage GmbH, 2004, strana 480.

[75] HOOPER, J. - NORTON-TAYLOR, R. UN must sanction Iraq strike. The Guardian, 31.7. 2002, strana 1. Dostupné z <http://www.guardian.co.uk/world/2002/jul/31/iraq.richardnortontaylor>. [cit. 18. října 2008].

Situace se dále stupňovala a rudo-zelená koalice rozpoznala, že otázka války v Iráku může být zároveň dobrým prostředkem k ovlivnění výsledku nadcházejících voleb, které již považovala za téměř ztracené. Americké plány stran Iráku označil Schröder za dobrodružství, jehož se německá politika účastnit nebude, a na místo toho se vydá „německou cestou" (deutscher Weg).[76] Vojenské intervenci bylo vysloveno důrazné „ne" – Německo se jí nezúčastní ani v případě, pokud bude probíhat pod mandátem Organizace spojených národů. Schröderova německá cesta v tomto případě tedy vlastně znamenala nejen zpochybnění nadřazenosti mandátu Rady bezpečnosti OSN, ale i jednostranný způsob jednání bez toho, aniž by byla snaha nalézt společnou pozici v rámci Evropské unie či s partnery. Zato vzbudila velký ohlas u německé veřejnosti, což se projevilo na výsledku blížících se voleb.

Velmi negativní účinek měla pochopitelně proti-americká rétorika během předvolební kampaně na transatlantickou spolupráci a zde máme na mysli ani ne tak obsah sdělení, jako spíše jeho formu a sebevědomý tón. Nakonec vedla ke zbytečnému omezení vyjednávacích možností spolkové vlády.

Po vyhraných volbách do Spolkového sněmu se vláda pokusila o uvolnění napjatých vztahů. Schröder i Fischer uvítali plán amerického vedení diskutovat otázku Iráku v Radě bezpečnosti, ačkoliv z postoje USA byla zřetelná připravenost jednat samostatně, ať bude rozhodnutí Rady jakékoliv. Němečtí političtí představitelé chtěli podat důkaz o spojenectví trvajícím nadále i přesto, že nebylo možné docílit konsenzu ve věci Iráku. To se ukázalo i v zaručení poskytnout v případě irácké války Spojeným státům právo přeletu nad svým územím a bránit americká zařízení.[77] Vzájemné styky se

[76] STURM, D. F. Schröders deutscher Weg. Die Welt, 6.8. 2002. Dostupné z <http://www.welt.de/print-welt/article404934/Schroeders_deutscher_Weg.html>. [cit. 18. října 2008].

[77] RINKE, A. Ausländische Wünsche nach Hilfe bei einem Irak-Krieg bringen die Bundesregierung ins Schlingern, Berlin will nicht für den Krieg planen. Handelsblatt, 27.11.2002. Dostupné z <http://www.handelsblatt.com/archiv/berlin-will-nicht-fuer-den-krieg-planen;586358>. [cit. 18. října 2008].

tak podařilo dočasně stabilizovat a Německo se navrátilo ke svému tradičnímu jednání v duchu principů multilateralismu.

Situace se znovu vyhrotila v prvních měsících roku 2003. Německo v té době prohloubilo dvoustrannou kooperaci s Francií a poté i s Ruskem, zatímco neshody s USA narůstaly. Je možné, že svůj podíl na obnovení zásadně odmítavého stanoviska spolkové vlády vůči zásahu proti Iráku měly právě probíhající volby do zemského sněmu v Hesensku a Dolním Sasku.

Zahraničně-politická izolace, do které se země dostala, byla uvolněna dalším zintenzivněním spolupráce s Francií. V únoru Německo převzalo předsednictví Rady bezpečnosti, kde se v rámci osy „Berlín – Paříž – Moskva" pokoušelo zamezit vydání rezoluce legitimující použití vojenských opatření vůči iráckému režimu. Ve společných prohlášeních se tyto tři státy vyslovily pro prodloužení a zpřísnění zbrojních inspekcí, namísto násilného postupu.[78] Přesto USA zahájily v druhé polovině března se spojenci útok na irácké teritorium.

Co tedy můžeme říci o vývoji transatlantické spolupráce s ohledem na právě popsané události? Politika SRN vůči Spojeným státům nebyla nikdy založena na podřizování se vůli USA, ve vzájemných vztazích se projevovaly občas neshody. Na druhou stranu se rozkol ohledně Iráku nedá popsat jako pouhá odlišnost názorů v jedné konkrétní věci. Jedná se spíše o postupné odcizování amerického a německého pohledu na uspořádání světa, které je ovlivněno posilováním unilaterálních a hegemonistických principů v zahraniční politice Spojených států, zatímco jednání Německa probíhá až na malé výjimky v duchu multilaterální kooperace a integrace.[79]

[78] Gemeinsame Erklärung der Außenminister Russlands, Frankreichs und Deutschlands zu Irak. Moskau, Paris und Berlin, 15.3. 2003. Internationale Politik, 2003, č. 4, strana 119.
[79] HACKE, Ch. Deutschland, Europa und der Irakkonflikt. Aus Politik und Zeitgeschichte, 10.6.2003, č. B 24-25, strana 8. Dostupné z <http://www.bpb.de/files/H1H7MN.pdf >. [cit. 19. října 2008].

6.4 Vývoj vnitropolitické situace

Ani během let patřících vládě rudo-zelené koalice se hospodářská situace Německa nevyvíjela v příliš pozitivním trendu. Ekonomika rostla daleko pomaleji než u většiny mezinárodních konkurentů. Hned několikrát skončila SRN z hlediska míry růstu HDP na posledním místě v rámci zemí EU. Stagnace trvající od podzimu 2000 do konce roku 2003 byla tou nejdelší od doby založení Spolkové republiky. Slabý hospodářský růst trvající od roku 1991 měl za následek pokles důchodu na obyvatele ze čtvrtého na osmé místo ze států Unie a současně se počet nezaměstnaných v roce 2005 vyšplhal na 4,8 miliónu.[80]

Tato situace přirozeně nezvyšovala oblíbenost vlády u obyvatelstva. Jenže ani nejsilnější opoziční strana se netěšila přílišné důvěře. Zlomovým bodem byly pro rudo-zelenou koalici poslední prohrané volby do zemského sněmu v Severním Porýní-Vestfálsku v květnu 2005, které znamenaly posílení poměru hlasů ve Spolkové radě ve prospěch opozice. Kancléř Schröder se rozhodl usilovat o vypsání předčasných voleb prostřednictvím vyslovení nedůvěry vládě.[81] Svůj krok odůvodnil mimo jiné vnitrostranickým odporem vůči Agendě 2010, který ohrožuje jeho parlamentní většinu, a slabou podporou vládních reforem mezi obyvatelstvem.[82] Po neúspěšném hlasování o důvěře vládě využil prezident Horst Köhler svého práva na rozpuštění spolkového sněmu a vypsal nové volby.

[80] Deutschland in Zahlen, Institut der deutschen Wirtschaft Köln. Kolín nad Rýnem: Deutscher Instituts-Verlag GmbH, 2007, strana 14.
[81] Deutscher Bundestag, Eckdaten der Parlamentsarbeit Bundeskanzler Schröder strebt vorgezogene Neuwahlen an. Dostupné z <http://www.bundestag.de/geschichte/eckdaten/1998_2005.html>. [cit. 20. října 2008].
[82] Reaktionen auf das Wahlergebnis in NRW, Handelsblatt, 22.5. 2005, dostupné na internetové adrese <http://www.handelsblatt.com/politik/deutschland/reaktionen-auf-das-wahlergebnis-in-nrw;902011>. [cit. 20. října 2008].

7. VYBRANÁ TÉMATA ZAHRANIČNÍ POLITIKY VLÁDY ANGELY MERKELOVÉ

„Ani v případě boje proti terorismu
nesmí účel světit prostředky.“[83]

7.1 Změna politické moci

Výsledek voleb do spolkového sněmu v září 2005 znamenal ztrátu pro obě největší parlamentní strany a poukázal na rozpolcenost obyvatelstva, jehož důvěra ve schopnost politiky vytvářet hodnoty a řešit problémy se ztrácela.[84] Ani SPD ani CDU/CSU nebyly schopny sestavit většinovou vládu se svými partnery stranou Zelených, resp. FDP, a tak nakonec došlo k ustavení velké koalice dvou nejsilnějších stran.

Kancléřského úřadu se ujala předsedkyně Křesťanskodemokratické unie Německa Angela Merkelová a postu ministra zahraničních věcí sociální demokrat Frank-Walter Steinmeier, který později v listopadu 2007 přijal po odchodu Franze Münteferinga navíc i funkci vicekancléře.

Sekce koaliční dohody z 11. listopadu 2005 věnovaná zahraniční a bezpečnostní politice hovoří o politické kontinuitě s ohledem na zájmy a hodnoty země. Základem zahraniční politiky Německa tudíž mají být jak tradiční hodnoty míru, svobody, demokracie, vlády práva, včetně toho mezinárodního, spravedlnosti a ochrany lidských práv, tak i jeho zájmy, zde se zvláštním poukazem na omezenost finančních zdrojů. Za dva

[83] MERKEL, A. zu den amerikanischen Geheimgefängnissen. Süddeutsche Zeitung, 11.9.2006. V Internationale Politik, 2006, č. 10, strana 4. Dostupné z <http://www.internationalepolitik.de/archiv/2006/oktober2006/download/bc3fd4546f5711dba20aadc7470d03190319/original_IP_10_Index.pdf>. [cit. 2. listopadu 2008].

[84] NEU, V. Analyse der Bundestagswahl 2005. Konrad-Adenauer-Stiftung, 2006, č. 157, strana 5. Dostupné z <http://www.kas.de/wf/doc/kas_8113-544-1-30.pdf>. [cit. 24. října 2008].

nejdůležitější pilíře zahraniční politiky, jež tvoří bázi pro rozvoj dalších mezinárodních vztahů, označuje dohoda evropské sjednocení a atlantické partnerství. Vyjadřuje také uznání německých historických povinností, ze kterých zdůrazňuje právě naléhavost podpory evropské integrace a nepolevení v úsilí učinit z EU efektivnějšího mezinárodního hráče. Zajímavým bodem je vyzdvižení centrální úlohy NATO v bezpečnostní a obranné oblasti, přičemž společná Evropská bezpečnostní a obranná politika nemá v žádném případě charakter konkurenční, ale doplňující.[85] Ve stejném smyslu vyznívá i programové prohlášení vlády, přednesené Angelou Merkelovou před spolkovým sněmem 30. listopadu 2005.[86]

Celkově zůstává naznačený směr věrný povaze Německa jako civilní mocnosti. I nadále se spoléhá na multilaterální vztahy, rozsáhlou kooperaci a integraci jako prostředky k formování mezinárodních vztahů. Jak se zahraniční politika vyvíjela ve skutečnosti, nastiňují následující podkapitoly.

7.2 Hlavní linie zahraniční politiky

7.2.1 Evropská integrace

Ani s nástupem velké koalice nedošlo ke změně podstaty evropské politiky, protože, jak je ostatně patrné i z předchozích kapitol, v otázce o hlavních principech této politiky panuje mezi německými politickými stranami obecná shoda. Čímž samozřejmě nevylučujeme odlišnosti v některých dílčích cílech. Zahraniční partneři si od změny

[85] Die Bundesregierung, Gemeinsam für Deutschland. Mit Mut und Menschlichkeit. Koalitionsvertrag von CDU, CSU und SPD, 11.11.2005, strana 146-163. Dostupné z <http://www.bundesregierung.de/nsc_true/Content/DE/__Anlagen/koalitionsvertrag,templateId=raw,property=publicationFile.pdf/koalitionsvertrag>. [cit. 25. října 2008].

[86] Die Bundesregierung, Regierungserklärung von Bundeskanzlerin Angela Merkel, 30.11.2005. Dostupné z <http://www.bundesregierung.de/nn_1502/Content/DE/Regierungserklaerung/2005/11/2005-11-30-regierungserklaerung-von-bundeskanzlerin-angela-merkel.html>. [cit. 11. prosince 2008].

vlády v Německu slibovali především její větší předvídatelnost ve vnějších vztazích, kterou postrádali u Gerharda Schrödera.

První projevy a vystoupení nové kancléřky naznačovaly, že proměna se odehraje v rovině politického stylu a v tom, jakým způsobem bude evropská politika formována. Úspěch oslavila Angela Merkelová hned během zasedání Evropské rady v prosinci 2005, kdy se byla schopna prosadit v roli zprostředkovatele při složitých jednáních o rozpočtu Evropské unie pro léta 2007-2013. Chválena byla především za svou dovednost dosáhnout dohody prostřednictvím úzké spolupráce s Francií, aniž by však ohrozila dobré vztahy s Velkou Británií, a současně brala ohled i na zájmy menších států, hlavně Polska, kterému přislíbila dodatečných 100 milionů euro ze strukturálních fondů původně určených na pomoc východnímu Německu.[87] Dala tak jasný signál, že chce navázat na Kohlovu politiku udržování úzkých styků s menšími zeměmi, jež byla během předchozí vlády zanedbávána. Právě tato politika je totiž nezbytným předpokladem pro znovuoživení integračního procesu.

K posunu došlo ve vývoji německo-francouzských vztahů. Těsná kooperace s Francií v době vlády rudo-zelené koalice nezabránila hospodářské stagnaci Evropy a některé státy ji považovaly spíše za brzdu ekonomického rozvoje a prostředek ochrany národních zájmů. Bylo tomu tak například v případě výše zmiňovaného porušování Paktu stability a růstu. Angela Merkelová označila německo-francouzskou spolupráci za základní kámen německé integrační politiky, nehovořila ve svých projevech však již o ose Paříž-Berlín. Německo obecně začalo ve vztahu k Francii, ale i k Velké Británii vystupovat samostatněji, což pramenilo patrně z jeho rostoucího sebevědomí na

[87] EU-Gipfel, Kernpunkte der Einigung. Frankfurter Allgemeine Zeitung, 17.12.2005. Dostupné z <http://www.faz.net/s/Rub99C3EECA60D84C08AD6B3E60C4EA807F/Doc~E3F22644BD72149DE88044852C58C5393~ATpl~Ecommon~Scontent.html>. [cit. 26. října 2008].

mezinárodní scéně.[88] Fáze od listopadu 2005 do počátku roku 2007, kdy úřad francouzského prezidenta zastával Jacques Chirac, nebyla příliš bohatá na nové iniciativy. Oživení partnerství se očekávalo s převzetím předsednictví v Radě Evropské Unie Německem v první polovině roku 2007 a hlavně s personální změnou v Elysejském paláci po volbách na jaře téhož roku.

Osoba nového francouzského prezidenta byla také důležitá v souvislosti s plánem na překonání zablokovaného reformního procesu, jež patřil k prioritám německého předsednictví Radě EU. Německo proto muselo s volbou vhodné strategie počkat na výsledek francouzských prezidentských voleb.

Mezi ostatní klíčové priority německého předsednictví, schválené vládou koncem listopadu 2006, se řadila dynamika ekonomiky a sociální odpovědnost, energetická politika, evropská sociální dimenze, spravedlnost a vnitřní bezpečnost a společná zahraniční a bezpečnostní politika a posílení vnějších vztahů.[89] K tomuto výčtu přibylo ještě dosažení lepší kvality v oblasti ochrany životního prostředí, kde se jednalo především o další snížení emisí a větší zapojení znečišťovatelů do řešení problému změny klimatu. Podle mnoha názorů se Unie v době, kdy Německo přebíralo svou předsednickou funkci, nacházela v krizi související s její vnitřní nejednotností a probíhajícím reformním procesem. To přirozeně znamenalo velkou zodpovědnost a rovněž kladlo zvýšené nároky na přípravu agendy.

Prvnímu summitu EU pod německým předsednictvím roku 2007 dominovala témata ochrany klimatu a energetické politiky. Pro zvýšení efektivity při tvorbě politických rozhodnutí se členské státy usnesly na sloučení obou těchto oblastí v jeden integrovaný celek. Zavázaly se také ke snížení emisí skleníkových plynů a spotřeby energie o dvacet

[88] MÜLLER-HÄRLIN, B. Angela Merkel's Foreign Policy. Contemporary Review, jaro 2007, svazek 289, č. 1684, strana 1.

[89] Euroskop, Eurocentrum Praha. Německé předsednictví EU (1.1. – 30.6.2007). Dostupné z <http://www.euroskop.cz/gallery/6/1872-list_nemecko.pdf>. [cit. 26. října 2008].

procent a k navýšení podílu obnovitelných zdrojů a účinnosti při tvorbě elektrické energie rovněž o dvacet procent, a to vše do roku 2020.[90] Tomuto překvapivému výsledku jistě napomohlo přímé zapojení kancléřky Angely Merkelové, vycházející z vlastní znalosti tématu, kterou získala během svého dřívějšího působení ve funkci ministryně pro ochranu životního prostředí.[91]

Jistého pokroku bylo dosaženo i během jednání o klíčové prioritě německého předsednictví - o řešení krize spojené s reformním procesem a evropskou ústavní smlouvou. Zde si Německo vytyčilo jasný úkol, totiž schválit upravenou reformní smlouvu, která bude mít ovšem jen přechodný charakter. Z jeho postoje navíc vyplynulo, že pokud nedojde v této otázce k dohodě, nepodpoří žádné další rozšíření Evropské unie. Současně však německá vláda prokázala velkou pružnost ve vyjednáváních, jež byla z důvodu větší efektivity vedena převážně na bilaterální úrovni. Zde je nutné zmínit především jednání tzv. focal points, osobních vyslanců šéfů vlád členských zemí, kteří na základě dvoustranných rozhovorů identifikovali oblasti konsenzu i rozdílných názorů. Smyslem bylo zjistit pozici přijatelnou pro většinu zúčastněných stran.[92]

Vrcholným bodem se stal červnový summit Evropské rady, kde bylo na základě hodnotící zprávy focal points rozhodnuto o svolání mezivládní konference s cílem vypracování návrhu reformní smlouvy. Jednání o nové Lisabonské smlouvě pozměňující smlouvu o Evropské unii a smlouvu o založení Evropského společenství bylo dokončeno, jak napovídá její název, během portugalského předsednictví. Z názvu

[90] ATILGAN, C. Die Kunst des Möglichen. Eine Bilanz der deutschen EU-Ratspräsidentschaft. Konrad-Adenauer-Stiftung e.V., Die Politische Meinung, 2007, č. 453, strana 15. Dostupné z <http://www.kas.de//db_files/dokumente/die_politische_meinung/7_dokument_dok_pdf_11506_1.pdf?070831095234>. [cit. 27. října 2008].

[91] HANDL, V. Německé předsednictví 2007 jako inspirace pro předsednickou funkci ČR v roce 2009? Ústav mezinárodních vztahů Praha, Policy Paper, březen 2008, strana 6. Dostupné z <http://www.iir.cz/upload/PolicyPapers/2008/Handl%20policy%20paper%2008%20final.pdf>. [cit. 26. října 2008].

[92] Tamtéž, strana 7.

zároveň vyplývá upuštění od koncepce zrušení všech stávajících Smluv a jejich nahrazení jediným textem nazvaným Ústava.[93] V Německu spolkový sněm Lisabonskou smlouvu schválil v květnu 2008. Ratifikace však ještě není dokončena, neboť prezident čeká s podpisem ratifikační listiny na rozhodnutí Spolkového ústavního soudu o slučitelnosti smlouvy s německým Základním zákonem.[94]

Fakt, že Německo bylo současně s vedením Evropské unie zároveň i předsednickou zemí skupiny nejvyspělejších států světa, G8, jejíž výroční summit se konal v červnu 2007 v Heiligendammu u Baltského moře, nepochybně ovlivnil jeho vyjednávací pozici. Spolková vláda rozpoznala možné výhody plynoucí z tematického propojení obou svých předsednictví. Mohla tak v naplánované diskusi o mezinárodní ochraně životního prostředí prezentovat společné stanovisko zemí Evropské unie, na němž, jak je zmíněno výše, se shodly již v březnu. Tento postup jistě přispěl k dosažení stanoviska států G8, ve kterém se zavazují ke snížení globálních emisí oxidu uhličitého na polovinu do roku 2050, jakkoliv je tento výsledek skromný, neboť dohoda není právně závazná.[95]

Celkově bylo úspěšné počínání Německa v předsednické funkci ovlivněno několika důležitými faktory. Nové vládě a nové kancléřce se podařilo utlumením konfrontačního stylu, napravením vztahu k USA a posílením vnitřní jednoty podstatně zlepšit dojem z německé politiky. V tomto smyslu měla zvláštní význam velmi efektivní spolupráce Angely Merkelové a Franka-Waltera Steinmeiera, kteří vystupovali jednotně a dařilo se jim nacházet kompromisy přijatelné pro zainteresované státy. Ačkoliv je ministr zahraničních věcí názorově spjat s pozicí Sociálně demokratické strany Německa,

[93] Euroskop, Eurocentrum Praha. Závěry předsednictví, Evropská rada v Bruselu 21. a 22. června 2007, 11177/07, strana 15. Dostupné z <http://www.euroskop.cz/gallery/1/588-zavery_predsednictvi.pdf>. [cit. 26. října 2008].

[94] Europa. Lisabonská smlouva, Smlouva pro Evropu 21. století. Dostupné z <http://europa.eu/lisbon_treaty/countries/index_cs.htm>. [cit. 11. prosince 2008].

[95] Euraktiv. Státy G8 se zavázaly k diskusím o omezování emisí, 8.6.2007. Dostupné z <http://www.euractiv.cz/evropa-dnes0/clanek/staty-g8-se-zavazaly-k-diskusim-o-omezovani-emisi>. [cit. 26. října 2008].

nedošlo mezi ním a křesťansko-demokratickou kancléřkou k žádným zásadním rozporům. Nejvíce se vždy lišil jejich pohled formování politiky vůči Rusku, k němuž má ministr Steinmeier bližší vztah.

Ani tradičně velmi odlišné přístupy CDU/CSU a SPD k otázce vstupu Turecka do Evropské unie nevyvolaly pře uvnitř vlády. Koaliční smlouva hovoří o přístupových rozhovorech Unie s Tureckem, zahájených 3. října 2005, jako o procesu s otevřeným koncem, z nějž automaticky nevyplývají a ani nejsou předem garantovány žádné výstupy. Pro případ nepřipravenosti, ať již EU, či Turecka, na plné začlenění do evropských struktur uvádí, že vzájemný vztah musí být dále prohlubován v rámci privilegovaného partnerství.[96] Takováto formulace byla akceptovatelná pro obě strany. Jelikož jednání o vstupu byla stejně již zahájena, nemělo smysl riskovat kvůli případnému tureckému členství roztržku ve vládní koalici.

7.2.2 Vztahy ke Spojeným státům americkým

Velmi krátce po svém nástupu do úřadu se nová kancléřka chopila iniciativy zacílené na upevnění role Německa v atlantickém svazku. Obnovení dobrých vztahů se Spojenými státy americkými se stalo jednou z hlavních priorit. Rané cesty Angely Merkelové do Washingtonu přispěly stejně tak, jako návštěva prezidenta Spojených států George Bushe v Stralsundu, k opětovnému získání oboustranné důvěry.

Pro kancléřku se zdálo být americké přátelství ještě důležitějším, než pro Helmuta Kohla. Při jedné ze svých zahraničních cest prohlásila, že tzv. partnerství ve vedení, tedy exkluzivní vztah přednesený americkou stranou v devadesátých letech, jenž u tehdejší vlády vyvolal vyhýbavé reakce, bylo vynikající nabídkou, které je potřeba se

[96] Die Bundesregierung, Gemeinsam für Deutschland. Mit Mut und Menschlichkeit. Koalitionsvertrag von CDU, CSU und SPD, 11.11.2005, strana 151. Dostupné z <http://www.bundesregierung.de/nsc_true/Content/DE/__Anlagen/koalitionsvertrag,templateId=raw,property=publicationFile.pdf/koalitionsvertrag>. [cit. 26. října 2008].

v příštích letech nadále držet a která skýtá značné šance a zároveň plně koresponduje s německými zájmy.[97] Tento pozitivní přístup ovšem neznamená podbízení se Spojeným státům, neboť kancléřka se nezdržela ani kritiky vůči nim. Cílem její kritiky však nebylo partnera zpochybňovat, nýbrž hledat společné základy. Požadovala od americké administrativy vztah založený na ochotě sdílet informace, konzultovat problémy, debatovat o nich a vyvarovat se jednostranným akcím. Ze své strany nabídla aktivní spolupráci a diplomatickou podporu.

Napjaté styky s USA během vlády rudo-zelené koalice zajisté z velké části pramenily z nedobrého osobního poměru mezi kancléřem Schröderem a prezidentem Bushem. Nešlo nicméně předpokládat, že se zvolením nové kancléřky se situace rázem obrátí. Velká koalice neplánovala zásadní změny v některých otázkách, v nichž se názorově, více či méně, odlišovala od postoje administrativy prezidenta Bushe. Sem se řadila například problematika Iráku, strategie boje s terorismem, reforma Rady bezpečnosti Organizace spojených národů, otázka občanských svobod a lidských práv a ochrany životního prostředí,[98] protiraketová obrana v Evropě a další. I přes tyto trvalejší sporné body se však německo-americká kooperace bezesporu posunula do jiné roviny oproti době, kdy funkci kancléře zastával Gerhard Schröder.

V oblasti hospodářské se kancléřka vyjádřila pro ekonomické propojení Evropské unie a Spojených států, jež by umožnilo získat větší konkurenceschopnost vůči asijským a v budoucnu i latinskoamerickým zemím. Vrátila se tak vlastně k projektu transatlantické zóny volného obchodu – TAFTA.[99]

---

[97] Die Bundesregierung, Pressekonferenz mit Bundeskanzlerin Merkel und US-Präsident Bush. Presse- und Informationsamt der Bundesregierung, 13.1.2006, Washington. Dostupné z <http://www.bundesregierung.de/nn_1516/Content/DE/Mitschrift/Pressekonferenzen/2006/01/2006-01-13-pressekonferenz-mit-bundeskanzlerin-merkel-und-us-praesident-bush.html>. [cit. 29. října].

[98] HAMILTON, D. Merkel,Bush, and German-American Relations. Foreign Policy in Dialogue, The Foreign Policy of Germany's Grand Coalition, 2006, svazek 7, č. 18, strana 42-28.

[99] PALATA, L. Merkelová: USA a EU se spojí. Lidové noviny, 4.1.2007. Dostupné z <http://www.lidovky.cz/ln_zahranici.asp?c=A070104_081625_ln_zahranici_znk>. [cit. 11. prosince 2008].

Aktuální otázkou je, do jaké míry ovlivní transatlantické vztahy nedávné listopadové prezidentské volby ve Spojených státech. Tato událost vždy získá velkou pozornost v Evropě i po celém světě a letošní volby nejsou výjimkou. Zvlášť silný ohlas vzbudily právě v Německu, což pramenilo z negativního postoje velké části německého obyvatelstva vůči současné administrativě George Bushe. Názory na další vývoj americké zahraniční politiky, a tím i dopad na styky se spojenci, se různí.

Dle některých úsudků se zahraničně-politické základy příliš nezmění. Nový prezident nevyloučí použití vojenské síly, založené i na jednostranných rozhodnutích, v případech, kdy dojde k nutnosti obrany důležitých bezpečnostních zájmů USA. Také nedůvěra k Rusku přetrvá i nadále. Rozšíření partnerství lze očekávat v oblasti ekonomické, při zvládání nynější bankovní, úvěrové a realitní krize a v oblasti ochrany klimatu.[100] Jiní analytici jsou přesvědčeni, že jisté obraty nastanou, i když jen třeba krátkodobě. Nová administrativa bude přinejmenším potřebovat nějaký čas na to, aby zformovala svou zahraniční politiku.[101]

Ať tak či tak, faktem zůstává, že pozice Spolkové republiky Německo jako jednoho z nejdůležitějších spojenců USA na evropském kontinentě se během posledních let upevňovala, k čemuž přispěla nemalou měrou změna na vedoucích postech ve Francii a hlavně ve Velké Británii, a tento trend bude velmi pravděpodobně přetrvávat i v budoucnosti.

[100] VOIGT, K. D. Transatlantic Relations After the Election. American Institute for Contemporary German Studies, 2008. Dostupné z <http://www.aicgs.org/documents/advisor/voigt1108.pdf>. [cit. 31.října 2008].

[101] MAULL, H. W. The Quest for Effective Multilateralism and the Future of Transatlantic Relations. Foreign Policy in Dialogue, Will the Pendulum Swing Back? Transatlantic Relations at the End of the Bush Administration, 2008, svazek 8, č. 25, strana 9-18.

7.2.3 Vztahy k Ruské federaci

Na jednu stranu si i kancléřka Angela Merkelová, tak jako Helmut Kohl a Gerhard Schröder před ní, byla od počátku svého funkčního období plně vědoma důležitosti Ruska pro celý evropský prostor a příležitostí, které se otevírají německým podnikům na dynamicky se rozvíjejícím ruském trhu. Rovněž ona se přihlásila k nutnosti dále prohlubovat vzájemné strategické partnerství, a to převážně v oblasti energetické politiky. Dle koaliční smlouvy by však nemělo prostřednictvím hospodářské spolupráce docházet k vytváření jednostranných závislostí. Rusko také zůstalo i nadále důležitým partnerem v boji proti mezinárodnímu terorismu.[102]

Na stranu druhou vnesla kancléřka do německo-ruského vztahu některé nové akcenty. Úzká přátelská kooperace Gerharda Schrödera s Vladimirem Putinem, která často na ostatní státy působila negativním dojmem, ustoupila odměřenějšímu a střízlivějšímu politickému stylu. Změna se projevila již během první oficiální návštěvy Angely Merkelové v Rusku v lednu 2006. V rozhovorech s prezidentem Putinem v Moskvě se nevyhýbala ani citlivějším tématům, k nimž patřila problematika íránského jaderného programu, konflikt v Čečensku, nový ruský kontroverzní zákon o nevládních organizacích a stav demokracie v zemi.[103] Setkala se rovněž s představiteli opozice, náboženských skupin a skupin na ochranu lidských práv, nijak tím však díky svým diplomatickým schopnostem nenarušila vzájemné styky obou států. Celkově můžeme nový posun v německo-ruských vztazích z velké části přičíst následujícím faktorům: konci speciálního osobního vztahu mezi kancléřkou a prezidentem, nedostatečné aktivní

[102] Die Bundesregierung, Gemeinsam für Deutschland. Mit Mut und Menschlichkeit. Koalitionsvertrag von CDU, CSU und SPD, 11.11.2005, strana 156. Dostupné z <http://www.bundesregierung.de/nsc_true/Content/DE/__Anlagen/koalitionsvertrag,templateId=raw,property=publicationFile.pdf/koalitionsvertrag>. [cit. 25. října 2008].

[103] Die Bundesregierung, Germany and Russia agree to cooperate closely in the conflict with Iran, 16.1.2006. Dostupné z <http://www.bundesregierung.de/nn_6562/Content/EN/Artikel/2006/01/2006-01-16-germany-and-russia-agree-to-cooperate-closely-in-the-conflict-with-iran.html>. [cit. 24. října 2008].

bilaterální spolupráci převážně z německé strany a rostoucímu sebevědomí Ruska na mezinárodní scéně.[104]

Počátkem března 2008 proběhly v Rusku prezidentské volby, ve kterých zvítězil s velkou převahou první vicepremiér Dmitrij Anatolijevič Medveděv. Angela Merkelová se k této skutečnosti vyjádřila ve smyslu, že v ruské politice jistě převládne kontinuita. Ujistila o upřímném přání Německa rozvíjet přátelskou spolupráci. Vzájemná kooperace se však změnou na postu hlavy státu nijak neusnadní, neboť také nový prezident bude především prosazovat zájmy Ruské federace. Rovněž současné konflikty budou přetrvávat i v budoucnosti.[105]

Při první návštěvě Dmitrije Medveděva v Berlíně v červnu 2008 kladla německá i ruská strana důraz na některá témata jak z oblasti hospodářské, tak i politické. Do první skupiny patřil především společný projekt baltského plynovodu z ruského Vyborgu do německého Greifswaldu, podpora investic a větší spolupráce mezi malými a středními podniky. Do druhé se zařadila problematika transparentnosti ruského právního systému a sbližování v rámci Petrohradského dialogu.[106] Vzájemná setkání kancléřky a prezidenta vedla k vybudování konstruktivního vztahu mezi nimi.

K ochlazení německo-ruských styků avšak došlo v souvislosti s konfliktem na Kavkaze, o kterém bude ještě pojednáno v dalším textu.

---

[104] Germany and the Czech Republic: Constants and variables of relations with Russia and the USA. The Institute of International Relations and the Friedrich-Ebert-Stiftung, Praha, 31.1.2008. Dostupné z <http://www.iir.cz/upload/SummaryReports/Prague-31.1.pdf>. [cit. 2. listopadu 2008].

[105] Offenen und kritischen Dialog mit Russland fortsetzen. Presse- und Informationsamt der Bundesregierung, 8.3.2008. Dostupné z <http://www.bundeskanzlerin.de/nn_5292/Content/DE/Artikel/2008/03/2008-03-07-russland.html>. [cit. 9. listopadu 2008].

[106] Pressestatements von Bundeskanzlerin Merkel und Präsident Medwedew. Presse- und Informationsamt der Bundesregierung, Berlín, 5.6.2008. Dostupné z <http://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Mitschrift/Pressekonferenzen/2008/06/2008-06-05-merkel-medwedew.html>. [cit. 9. listopadu 2008].

Styl jednání Angely Merkelové výrazně ovlivnil vztahy jak se Spojenými státy americkými, tak i s Ruskem. Zatímco kancléř Schröder nešetřil kritikou stran prezidenta Bushe a naopak vyzvedával prezidenta Putina, zaujala kancléřka Merkelová citlivější postoj. Od počátku se snažila o obnovení svazků se Spojenými státy a současně hovořila o kontinuitě v politice vůči Ruské federaci. Za tento přístup sklidila uznání na domácí i mezinárodní scéně.

7.3 Zahraniční politika v řešení vybraných krizových situací

V pohledu na bezpečnostní politiku a závazky v boji proti terorismu sledovala velká koalice s menšími odchylkami linii propagovanou koalicí rudo-zelenou. Kontinuita se projevila v podpoře německého zapojení do řešení situace v Afghánistánu, na Středním východě a na Balkáně. Kancléřka Merkelová se ztotožnila s nutností použití vojenských prostředků v boji proti terorismu, ale stejně jako předchozí vláda kladla důraz na přednost politického a ekonomického způsobu potlačování konfliktů.

7.3.1 Íránský jaderný program

Vývoj událostí po teroristických útocích na Světové obchodní centrum a Pentagon ve Spojených státech - zahrnutí Íránu prezidentem Bushem do tzv. Osy zla, válka v Afghánistánu a v Iráku – tuto zemi velmi silně zasáhl. Na mezinárodní scéně se rozhořel spor ohledně íránského jaderného programu.

Problematika obohacování uranu prováděném Íránem sahá do konce osmdesátých let. Konflikt se pak postupně vyhrocoval od srpna 2002, kdy byla na území Íránu odhalena tajná jaderná zařízení, a svět tak byl postaven před další akutní problém možného šíření atomových zbraní. Diplomatická aktivita USA v tomto případě nepřipadala v úvahu,

neboť Spojené státy s Íránem v roce 1980 oficiálně přerušily styky.[107] Do vyjednávání však byla zapojena Spolková republika Německo, Francie a Velká Británie v rámci společné iniciativy EU-3.

Velká koalice od svého ustavení silně podporovala účast Rady bezpečnosti OSN na řešení situace v Íránu. Írán byl vyzván k zastavení svého programu na obohacování uranu, k objasnění veškeré činnosti v této oblasti během uplynulých dvaceti let a zároveň aby umožnil neomezený přístup do všech svých jaderných zařízení inspektorům Mezinárodní agentury pro atomovou energii. Jak Angela Merkelová vyjádřila, Rada bezpečnosti OSN je legitimním místem k projednávání konfliktů s mezinárodními následky.[108]

S ohledem na neochotu Íránského režimu jakkoliv spolupracovat, souhlasila německá vláda s rozhodnutím Rady bezpečnosti z března 2008 o přijetí rezoluce, uvalující na zemi již třetí sérii sankčních opatření. Tyto hospodářské a obchodní sankce spolkovou vládu též vedly k přísnějšímu posuzování žádostí německých společností o autorizaci vývozu do Íránu, což mělo přirozeně za následek jeho trvalý pokles.[109]

Kancléřka Merkelová sdílí názor Gerharda Schrödera, že zmírnění jaderných ambic současného Íránu se dá dosáhnout pouze diplomatickými prostředky. Dle jejího názoru je zemi potřeba těsněji přimknout k mezinárodnímu společenství, což spíše, než izolace, zamezí Teheránu v získání kapacit na výrobu jaderných zbraní. Francouzské, americké i britské[110] volání po tvrdším postupu a dalších jednostranných sankcích kontrastuje

---

[107] U.S. Department of State, Bureau of Near Eastern Affairs. Background Note: Iran. Dostupné z <http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/5314.htm>. [cit. 10. listopadu 2008].

[108] MERKEL, A. Germany's Foreign and Security Policy in the Face of Global Challenges. Munich Conference on Security Policy, 4.2.2006. Dostupné z <http://www.securityconference.de/konferenzen/rede.php?menu_2006=&menu_konferenzen_archiv=&menu_2009=&menu_konferenzen=&sprache=en&id=170&>. [cit. 14. listopadu 2008].

[109] BENOIT, B. Berlin hardens trade stance with Iran. The Financial Times, Berlin, 11.2.2008. Dostupné z <http://www.ft.com/cms/s/0/3c87de5c-d8cc-11dc-8b22-0000779fd2ac.html>. [cit. 10. listopadu 2008].

[110] SCIOLINO, E. Paris urges UN body to get tougher on Iran Sanctions sought on nuclear program; [5 Edition]. International Herald Tribune, 15.2.2008, strana 3. Databáze ProQuest (Document ID: 1429372931). Dostupné z

s přístupem německé vlády, která za nejefektivnější strategii k tomu, jak Írán přimět ke změně kurzu, považuje koordinovanou politiku pod záštitou Organizace spojených národů. Německá zahraniční politika zde opět projevuje preferenci mezinárodní spolupráce a dialogu při řešení konfliktů.

7.3.2 Pokračováni mise v Afghánistánu

V předchozí kapitole bylo pojednáno o zapojení Německa do války v Afghánistánu a do mise ISAF, snažící se o vytváření podmínek pro stabilizaci a obnovu země. Právě podíl armády SRN na této misi nastiňuje tradiční rozpor mezi německou snahou plnit spojenecké závazky na straně jedné a obecnou zdrženlivostí při nasazování vojenských jednotek na straně druhé.

Neustávající boje mezi jednotkami NATO a talibanskými povstalci na jihu Afghánistánu vyvolaly diskusi o nezbytnosti reorganizace armádních i civilních operací v zemi a hlavně o odstranění různých omezení jednotlivých států uvalených na vlastní armádní síly. Odůvodněním byla skutečnost, že odlišný přístup ohrožuje politickou soudržnost aliance a podkopává princip rovnoměrného rozložení nároků, neboť někteří vojáci jsou vystavení většímu riziku než ostatní.[111]

V tomto případě byla kritika zaměřena hlavně vůči Německu, které použití svých ozbrojených sil limitovalo a limituje významnou měrou. Mandát činnosti bundeswehru například stanovuje maximální počet nasazených mužů, území, kde smí působit, a do jakých aktivit se mohou zapojovat. Kancléřka tak byla od nástupu do funkce vystavena

<http://proquest.umi.com/pqdweb?index=0&did=1429372931&SrchMode=1&sid=1&Fmt=3&VInst=PROD&VType=PQD&RQT=309&VName=PQD&TS=1228690716&clientId=45149>. [cit. 16. listopadu 2008].

[111] DEMPSEY, J. NATO chief urges overhaul of Afghanistan effort; [3 Edition]. International Herald Tribune, Paříž, 6.11.2006, strana 1. Databáze ProQuest (Document ID: 1157187621). Dostupné z <http://proquest.umi.com/pqdweb?did=1157187621&sid=2&Fmt=3&clientId=45149&RQT=309&VName=PQD>. [cit. 16. listopadu 2008].

mezinárodnímu tlaku na zásadní změnu tohoto mandátu a s tím související nové přerozdělení povinností mezi členskými státy NATO. Během vlády velké koalice skutečně k některým jeho úpravám došlo.

Pověření pro německou účast na misi ISAF musí být ve stanovených intervalech znovu-odsouhlaseno spolkovým sněmem. Na podzim roku 2008 parlament rozhodl o prodloužení mise místo obvyklých dvanácti měsíců o čtrnáct, tedy do prosince 2009. Zamezí se tak překrytí hlasování o obnově mandátu s řádným termínem voleb do spolkového sněmu, jenž se pohybuje v rozmezí 20. září a 18. října 2009.[112] Dále byla postupně navýšena hranice počtu vysílaných vojáků z 3000 v roce 2006, na 3500 v roce 2007 a 4500 v roce 2008. Také bylo schváleno pružnější rozmisťování sil v případě stavu nouze. Avšak spojenci nejvíce odsuzované omezení oblasti nasazení na Kábul a severní Afghánistán zůstalo nedotčené.[113] Jelikož je transfer německých sil explicitně vyloučen, jsou tudíž vyřazeny z aktivit v kritické jižní části země.

Z popsaného vývoje plyne připravenost spolkové vlády rozšířit příspěvek do mise ISAF, ale zároveň také neochota po jakékoliv změně asistenční a rekonstrukční role Německa v Afghánistánu a zapojení do bojových operací.

---

[112] Der Wahltermin für die Bundestagswahl 2009. Der Bundeswahlleiter. Dostupné z <http://www.bundeswahlleiter.de/de/bundestagswahlen/BTW_BUND_09/>. [cit. 20. listopadu 2008].

[113] Deutscher Bundestag, Drucksache 16/14073, Antrag der Bundesregierung. Dostupné z <http://dip21.bundestag.de/dip21/btd/16/104/1610473.pdf>. [cit. 22. listopadu 2008];
Drucksache 16/6460. Dostupné z <http://dip21.bundestag.de/dip21/btd/16/064/1606460.pdf>. [cit. 22. listopadu 2008];
Drucksache 16/2573. Dostupné z <http://dip21.bundestag.de/dip21/btd/16/025/1602573.pdf>. [cit. 22. listopadu 2008];
Drucksache 15/5996. Dostupné z <http://dip21.bundestag.de/dip21/btd/15/059/1505996.pdf>. [cit. 22. listopadu 2008].

7.3.3 Konflikt na Kavkaze

Počátkem srpna 2008 otevřeně propukl dlouhou dobu doutnající konflikt mezi Ruskou federací a Gruzií. Ať již prvotní popud k zahájení bojů vycházel z gruzinské či z ruské strany[114], bylo vyhrocení situace dle mnoha názorů pouze otázkou času.

Angela Merkelová v reakci na vzniklý stav volala po okamžitém a bezpodmínečném zastavení palby a stažení vojenských sil na pozice, které zaujímaly před vzplanutím nepřátelských akcí. Současně žádala o bezodkladné ukončení ruských náletů na gruzinské území, neboť musí být respektována jeho nedotknutelnost. Spolková vláda vyjádřila podporu snahám francouzského předsednictví Radě Evropské unie učinit konec násilí a prosadit politické řešení celé záležitosti.[115] Iniciativa Nicolase Sarkozyho vedla k sestavení šestibodového mírového plánu, s nímž vyslovil souhlas ruský prezident Dmitrij Medveděv i gruzínský prezident Michail Saakašvili. Plán obsahoval dohodu o neužití síly, zastavení všech vojenských akcí, volný přístup pro humanitární pomoc, stažení gruzinských vojenských jednotek na své stálé základny, navrácení ruských vojenských jednotek na pozice, jež zaujímaly před vypuknutím konfliktu, a přijetí dodatečných bezpečnostních opatření ruskými mírovými sbory a konečně v posledním bodě zahájení mezinárodních rozhovorů o statutu Jižní Osetie a Abcházie a o tom, jak zajistit bezpečnost těchto území.[116]

Po setkání s ruskou hlavou státu v polovině srpna v černomořském Soči trvala německá kancléřka na svém názoru, že ruskou reakci na krizi považuje za nepřiměřenou, a

[114] ŠTETINA, J. Jihoosetinské město Cchinvali zničila ruská 58. armáda. Tisková zpráva senátora Štetiny, 17.8.2008. Dostupné z <http://www.jaromirstetina.cz/tiskovezpravy/srpen-2008/jihoosetinske-mesto-cchinvali-znicila-ruska-58-armada-1.html>. [cit. 20. listopadu 2008].

[115] Germany's Merkel calls for immediate ceasefire in Georgia. BBC Monitoring Newsfile, Londýn, 10.8.2008. Databáze ProQuest (Document ID: 1528415051). Dostupné z <http://proquest.umi.com/pqdweb?did=1528415051&sid=2&Fmt=3&clientId=45149&RQT=309&VName=PQD>. [cit. 25. listopadu 2008].

[116] Kaukasus-Krieg, Der Sechs-Punkte-Plan. Frankfurter Allgemeine Zeitung, 15.8.2008. Dostupné z <http://www.faz.net/s/Rub97F2F5D596354F4BBE619038133D791F/Doc~E846F2FCF162C465BBB582C0614EC15A6~ATpl~Ecommon~Scontent.html>. [cit. 20. listopadu 2008].

zdůraznila nezbytnost zachování celistvosti gruzinského území pro úspěšnost diplomatických jednání. Šestibodový plán označila za spolehlivý základ pro další činnost. Také vyzdvihla důležitost zapojení mezinárodních pozorovatelů, například v rámci mise OBSE, kteří by objektivně vyhodnocovali vývoj v regionu.[117]

Nehledě k ostrým varováním Západu uznala Ruská federace koncem srpna nezávislost Jižní Osetie i Abcházie. Ostatní země sdružené v rámci skupiny G8 tento postup ve společném prohlášení ostře odsoudily a opět ruskou stranu vyzvaly k plnění mírového plánu sjednaného prezidentem Sarkozym.

Spolková kancléřka tento ruský akt, provedený jednostranně bez konzultace v OBSE nebo v Radě bezpečnosti, kritizovala.[118] Na druhou stranu však nechtěla připustit, aby došlo k zpřetrhání rozhovorů s Ruskem. Německá vláda se odmítala zavázat k jakýmkoliv krokům, které by mohly vést k jeho izolaci.

Německo nezměnilo ani v souvislosti s Kavkazským problémem svůj záporný postoj k zapojení Gruzie a Ukrajiny do struktur NATO v blízké budoucnosti. Na summitu NATO v Bukurešti v dubnu 2008 členské státy souhlasily s možností přijetí dalších zemí do aliance, zamítly však návrh Spojených států na zahrnutí Ukrajiny a Gruzie do Akčního plánu členství (Membership Action Plan), tedy do formálního předstupně plného členství. Kancléřka Merkelová argumentovala, že stát jako Gruzie, který se potýká se dvěma otevřenými územními spory, není na členství v alianci, jež zahrnuje princip kolektivní obrany, zralý.[119] Po vypuknutí konfliktu se tlak USA na rozšíření

[117] Merkel, Medvedev Clash Over Russia's War in Sochi Talks. Deutsche Welle, 15.8.2008. Dostupné z <http://www.dw-world.de/dw/article/0,2144,3567243,00.html>. [cit. 25. listopadu 2008].
[118] "Gravierende Verletzung des Sechs-Punkte-Plans". Die Zeit, 27.8.2008. Dostupné z <http://www.zeit.de/online/2008/35/kaukasus-reaktionen>. [cit. 11. prosince 2008].
[119] Merkel deals setback to NATO aspirants; German leader denies road map this year for Georgia, Ukraine. Wall Street Journal (Europe), Brusel, 3.10.2008, strana 28.

NATO stupňoval, ale německá vláda setrvala na své původní pozici. Cesta pro obě země do NATO je otevřená, není ji však nutné uspěchat.[120]

Jak plyne z předchozích kapitol, mělo Německo v uplynulých letech s Ruskem úzký vztah. Popsána byla i změna tohoto vztahu související s příchodem Angely Merkelové, která kdykoliv se setkala s Vladimirem Putinem či Dmitrijem Medveděvem, vzpomenula témata svobody tisku, lidských práv a nevládních organizací, a přes silný odpor Ruska podpořila Spojené státy uznáním nezávislosti Kosova. Tento obecně přísnější postoj Berlína, umocněný následně kritikou ruského postupu v Gruzii, měl za následek prohloubení důvěry nových členů Evropské unie vůči Německu, což vedlo zároveň k posílení jeho pozice v unijním rámci.[121]

[120] It is early to let Ukraine, Georgia join NATO's map – Merkel, Daily News Bulletin (English), Moskva, 3.10.2008. Databáze ProQuest (Document ID: 1567097391). Dostupné z <http://proquest.umi.com/pqdweb?did=1567097391&sid=2&Fmt=3&clientld=45149&RQT=309&VName=PQD>. [cit. 25. listopadu 2008].

[121] DEMPSEY, J. Georgia invasion puts Merkel on the spot Letter from Europe. International Herald Tribune, Paříž, 21.8.2008, strana 2. Databáze ProQuest (Document ID: 1536832321). Dostupné z <http://proquest.umi.com/pqdweb?did=1536832321&sid=2&Fmt=3&clientld=45149QT=309&VName=PQD>. [cit. 25. listopadu 2008].

8. ZÁVĚR

Při konečném ohlédnutí můžeme z popsaných událostí vyvodit několik zajímavých závěrů. V otázce po proměnách zahraniční politiky je patrná kontinuita v tradiční orientaci Německa na západní civilizaci a multilaterální spolupráci, v udržení jeho civilního charakteru a v podpoře mezinárodního práva a ochrany lidských práv. Nejdůležitější pilíře politiky, evropská integrace a transatlantická spolupráce, zůstávají ve svém základu neměnné. Nadále přetrvává názor, že bez kooperace s Ruskem není možné dosáhnout trvalého mírového uspořádání v Evropě. Vlivem zahraničních i vnitrostátních faktorů však dochází k jisté modifikaci zmíněných principů.

Změna se odehrála v roli Německa v mezinárodních systému. Byla vyvolána především oslabením multilaterálních bezpečnostních institucí a novými bezpečnostními riziky a výzvami, jež do popředí postavily boj proti terorismu, proti šíření zbraní hromadného ničení a snahu o stabilizaci konfliktních regionů. Tyto výzvy a rizika si vyžádaly převzetí větší mezinárodní odpovědnosti i ve vojenské oblasti, jak na ně tlačili od počátku devadesátých let spojenci, a vedly k projevům větší svébytnosti v mezinárodní politice a k oslabování kultury zdrženlivosti.

Od sjednocení role Německa trvale rostla a rostlo rovněž jeho sebevědomí. S příchodem poválečné generace politiků se postupně oprostilo od pocitu viny za vlastní minulost. Zahraniční politika SRN se stala pragmatičtější a, více než dříve, zaměřenou na definování svých vlastních zájmů. Došlo tedy vlastně k její „normalizaci“, i když tato normalizace má své meze. Německo si stále uchovává jistá specifika, díky nimž se nechová stejně jako srovnatelné země, partneři v Evropské unii či Severoatlantické alianci.

9. SEZNAM LITERATURY

1. Aufbruch und Erneuerung – Deutschlands Weg ins 21. Jahrhundert. Koalitionsvereinbarung zwischen der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands und Bündnis 90/Die Grünen, Bonn, 20.10.1998. V Internationale Politik, 1998, č. 12.

2. Deutschland in Zahlen, Institut der deutschen Wirtschaft Köln. Kolín nad Rýnem: Deutscher Instituts-Verlag GmbH, 2007. ISBN 978-3-602-14770-0.

3. DIRLMEIER, U. – GESTRICH, A. – HERRMANN, U. – HINRICHS, E. – JARAUSCH, K. H. – KLEßMANN, Ch. – REULECKE, J. Kleine deutsche Geschichte. Stuttgart: Philipp Reclam jun. GmbH & Co., 2006. ISBN 978-3-15-017054-0.

4. EBERWEIN, W. – KAISER, K. Deutschlands neue Außenpolitik, Band 4 Institutionen und Ressourcen. München: R. Oldenbourg Verlag GmbH, 1998. ISBN 3-486-56115-4.

5. GAREIS, S. B. Deutschlands Außen- und Sicherheitspolitik. Opladen & Farmington Hils: Verlag Barbara Budrich, 2006. ISBN 3-86649-987-6.

6. Gemeinsam für Deutschland. Mit Mut und Menschlichkeit. Koalitionsvertrag von CDU, CSU und SPD, 11.11.2005, strana 146-163. Dostupné z <http://www.bundesregierung.de/nsc_true/Content/DE/__Anlagen/koalitionsvertrag, templateId=raw,property=publicationFile.pdf/koalitionsvertrag>. [cit. 25. října 2008].

7. GÖTZ, R. Deutschland und Russland – „strategische Partner“? Aus Politik und Zeitgeschichte, 2006, č.11, strana 14-23. Dostupné z <http://www.bpb.de/files/HM5NZ3.pdf>. [cit. 3. prosince 2008].

8. Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland, ze 23.5. 1949. Dostupné z adresy <http://dejure.org/gesetze/GG/65.html>. [cit. 10. prosince 2007].

9. GUÉROT, U. Die Bedeutung der deutsch-französischen Kooperation für den europäischen Integrationsprozess. Aus Politik und Zeitgeschichte, 2003, č. B 3-4, strana 14-20. Dostupné z <http://www.bpb.de/files/7YKON8.pdf>. [cit. 27. července 2008].

10. HACKE, Ch. Die Außenpolitik der Bundesrepublik Deutschland. Frankfurt a. M.: Ullstein Tb, 2003. ISBN 978-3548363912.

11. HACKE, Ch. Die Außenpolitik der Regierung Schröder/Fischer: Zwischenbilanz und Perspektiven. Aus Politik und Zeitgeschichte, 2002, č. B 48, strana 7-15.

12. HACKE, Ch. Deutschland, Europa und der Irakkonflikt. Aus Politik und Zeitgeschichte, 10.6.2003, č. B 24-25, strana 8. Dostupné z <http://www.bpb.de/files/H1H7MN.pdf >. [cit. 19. října 2008].

13. HAFTENDORN, H. – KOLKMANN, M. German Policy in a Strategic Triangle: Berlin, Paris, Washington ... and What about London? Cambridge Review of International Affairs, 2004, svazek 17, č.3, strana 467-480. Dostupné z databáze EBSCO <http://web.ebscohost.com/ehost/pdf?vid=5&hid=7&sid=9f0ea732-758f-41c7-ab46-9417b509c502%40sessionmgr8>. [cit. 27. července 2008].

14. HAMILTON, D. Merkel,Bush, and German-American Relations. Foreign Policy in Dialogue, The Foreign Policy of Germany's Grand Coalition, 2006, svazek 7, č. 18, strana 28-42.

15. HANDL, V. Německý multilateralismus a vztahy k státům visegrádské skupiny. Mezinárodní vztahy, 2003, č. 1, strana 5-27.

16. HANDL, V. Německé předsednictví 2007 jako inspirace pro předsednickou funkci ČR v roce 2009? Ústav mezinárodních vztahů Praha, Policy Paper, březen 2008, strana 6. Dostupné z <http://www.iir.cz/upload/PolicyPapers/2008/Handl%20policy%20paper%2008%20final.pdf>. [cit. 26. října 2008].

17. HOLLSTEIN, M. Dokumente zum Stabilitätspakt für Südosteuropa. Internationale Politik, 1999, č. 8, strana 199. Dostupné z <http://www.internationalepolitik.de/archiv/jahrgang1999/august99/dokumentation-zum-stabilitatspakt-fur-sudosteuropa.html>. [cit. 28. září 2008].

18. JÄGER, T. – HÖSE, A. – OPPERMANN, K. Deutsche Außenpolitik: Sicherheit, Wohlfahrt, Institutionen und Normen. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften/GWV Fachverlage GmbH, 2007. ISBN 978-3-531-14982-0.

19. KAISER, K. – MAULL, H. W. Deutschlands neue Außenpolitik, Band 1 Grundlagen. München: R. Oldenbourg Verlag GmbH, 1994. ISBN 3-486-56064-6.

20. LE GLOANNEC, A.-M. The Unilateralist Temptation: Germany's Foreign Policy after the Cold War. Internationale Politik und Gesellschaft, 2004, č. 1, strana 27-39. Dostupné z <http://www.fes.de/IPG/arc_04_set/set_01_04d.htm>. [cit. 6. září 2008].

21. MAULL, H. W. The Quest for Effective Multilateralism and the Future of Transatlantic Relations. Foreign Policy in Dialogue, Will the Pendulum Swing Back? Transatlantic Relations at the End of the Bush Administration, 2008, svazek 8, č. 25, strana 9-18.

22. MORAVCOVÁ, D. – PLECHANOVOVÁ, B. – KREIDL, J. Evropská politika sjednoceného Německa 1990-1999. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 2000. ISBN 80-86130-08-8.

23. MÜLLER, H. – KRIEGER, K. F. – VOLLRATH, H. Dějiny Německa. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004. ISBN 80-7106-188-3.

24. MÜLLER-HÄRLIN, B. Angela Merkel's Foreign Policy. Contemporary Review, jaro 2007, svazek 289, č. 1684.

25. MÜTZELBURG, B. Großmannsucht – oder aufgaklärte Interessenpolitik? Deutschlands Rolle in den Vereinten Nationen. Internationale Politik, 2005, č. 10, strana 34-41.

26. PULPANOVA, L. Ausgaben des Staates: Trends in ausgewählten Aufgabenbereichen in den EU-Mitgliedstaaten. Eurostat, Statistik kurz gefasst, Wirtschaft und Finanzen, 2004, č. 43, strana 6. Dostupné z <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-NJ-04-043/DE/KS-NJ-04-043-DE.PDF>. [cit. 20. září 2008].

27. RAHR, A. Neue Kooperationskonzepte sind gefragt. Statt „Männerfreundschaft" ein Chefkoordinator. Internationale Politik, 1998, č. 10, strana 29-32. Dostupné z <http://www.internationalepolitik.de/archiv/jahrgang1998/oktober1998/download/100f64603de311dbb07623d776ca49504950/original_Rahr_9810.pdf>. [cit. 3. prosince 2008].

28. SCHÄFER, I. - SCHMID, D. Ein Tandem für Nahost, Deutschlands und Frankreichs Beitrag für eine Konfliktlösung. Internationale Politik, 2006, č. 2, strana 90.

29. ŠAUER, J. Německá otázka v evropské politice. Praha: VŠE, 2005. ISBN 80-245-0940-7.

30. VOIGT, K. D. Transatlantic Relations After the Election. American Institute for Contemporary German Studies, 2008. Dostupné z <http://www.aicgs.org/documents/advisor/voigt1108.pdf>. [cit. 31.října 2008].

INTERNETOVÉ STRÁNKY:

- Auswärtiges Amt: www.auswaertiges-amt.de
- Bundesrat: www.bundesrat.de
- Bundeswehr: www.bundeswehr.de
- Die Bundesregierung: www.bundesregierung.de
- Deutscher Bundestag: www.bundestag.de
- Deutsche Gesellschaft für Auswärtige Politik: www.dgap.org
- Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland: http://dejure.org/gesetze/GG
- Institut für Europäische Politik in Berlin: www.iep-berlin.de
- Konrad Adenauer Stiftung: http://www.kas.de/wf/en/
- www.deutsche-aussenpolitik.de